บทที่ 4

ภูมิหลังของแม่ชี

การศึกษาเรื่องราวใน “ชีวิตประจำวัน” ของแม่ชีภายใต้บริบทวัด ซึ่งเป็น “พื้นที่” ที่มีค่านิยมชายเป็นใหญ่สูงที่สุดในสังคมไทย ศึกษาประเด็นหญิงชายจากบริบทศาสนาเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศ (Gender) จากวิถีชีวิตของแม่ชี เรื่องเล่ากับการสร้างอัตลักษณ์ของคนชายขอบของ ฐิตินบ โกมลนิมิ (2549) กล่าวว่า “เรื่องราว” ในชีวิตประจำวันจึงสำคัญ เพราะเป็นด้านซ้ำซากของมนุษย์ที่ถูกสังคมนั้นหล่อหลอมขึ้นมา ชีวิตประจำวันอยู่ทุกที่ทุกแห่งหน และคนเรามักมองไม่เห็น ทั้ง ๆ ที่กิจกรรมในชีวิตประจำวันดำรงอยู่ตลอดเวลา โดยมีเวลาและพื้นที่เป็นตัวกำหนดกิจกรรมนั้น และบางครั้งชีวิตประจำวันก็เป็นเวทีของ “ปัจเจก” (agency) ต่อสู้กับโครงสร้างอำนาจในสังคม มีกฎที่ผู้เล่นต้องเล่นตามกติกา และในพื้นที่ของศาสนา แม่ชีต้องมีวิธีการ เทคนิคที่เป็น “ทักษะส่วนตัว” ในการหาจุดสมดุลให้กับตนเอง เรื่องเล่าจากแม่ชีต่างหน้าที่และบริบทเหล่านี้ จะแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมภายในวัดว่า แม่ชีได้มีการต่อสู้ดิ้นรนในโครงสร้างอำนาจกับองค์กร และคนในสังคมอย่างไรบ้าง เพื่อความอยู่รอดในชั้นต้นและก่อให้เกิดการยอมรับ “ตัวตนของแม่ชี” ในที่สุด

เรื่องเล่าจากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้คำถามปลายเปิด ให้แต่ละปัจเจกเล่าเรื่องจากประสบการณ์ชีวิต ตั้งแต่ชีวิตฆราวาสจนกระทั่งเปลี่ยนสถานภาพเป็นแม่ชี เรื่องเล่าใช้สร้าง “สถานภาพ” หรือตัวตน เพื่อปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด (Take action) อาทิ สร้างโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน การปรับตัว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันต่อองค์กรวัด ซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจกระแสหลักที่แตกต่างกับฆราวาส เรื่องเล่าจึงเป็นเสมือนกับการเปิดพื้นที่เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับแม่ชีแต่ละรูปแตกต่างกัน ทั้งนี้ความสัมพันธ์เรื่องเล่าของแม่ชีทุกรูป แม้จะเชื่อมโยงกับอดีตแต่ความสำคัญจะอยู่ที่ “ปัจจุบัน” อันเป็น การเมืองในชีวิตประจำวัน โดยเรามักไม่สังเกตเห็นและตระหนักถึง

จุดยืนการศึกษาของวิชาสตรีศึกษา ที่มีเป้าหมายในการพลิกประสบการณ์ชีวิตของปัจเจกโดยเฉพาะผู้หญิง ให้กลายเป็นองค์ความรู้ ‘ผู้รู้’ ตามมุมมองของสตรีนิยม คือผู้ที่มิได้แยกตัวออกจากสิ่งที่ศึกษา รวมถึงผู้ถูกศึกษา ทว่า หมายถึงผู้ที่ร่วมอยู่ในกระบวนการแสวงหาความรู้อันได้แก่ ตัวผู้ศึกษาวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล ที่ต่างเป็น ‘ผู้รู้’ และมีความสำคัญในการร่วมกันผลิตองค์ความรู้ ในมิติความสัมพันธ์ในกระบวนการศึกษาวิจัย ผู้ศึกษาและผู้ถูกศึกษาจึงมิอาจแยกออกจากกันได้ มุมมองดังกล่าวคือหัวใจสำคัญของแนวคิดสตรีนิยม อันนับเป็นความพยายามต่อการ

วิพากษ์มุมมองตามแบบแผนหลักของสังคม ที่มีสมมุติฐานว่า ความรู้เป็นผลมาจากมุมมอง หรือทัศนคติของผู้ทำการศึกษา (ชุติมา ประกาศวุฒิสาร, 2546, น. 155) ที่ Stanley (1997, p. 105) กล่าวไว้ว่า “แต่โดยแท้จริงแล้ว ความรู้ทั้งมวลมีตำแหน่งแหล่งที่ และความจำเพาะ มีขอบข่าย และย่อมมีข้อจำกัดทั้งหลายติดตามมา (จตุพร บุญหลง, 2548, น. 19) การสัมภาษณ์และบันทึกชีวิตประจำวันของแม่ชี ก็เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือต่อรองกับ “เรื่องหลัก” สะท้อนเสียงของคนเล็ก ๆ (reflection) ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงในศาสนามีชีวิตประจำวันที่เอื้อประโยชน์ต่อองค์กรวัด เพื่อต่อต้านวาทกรรมกระแสหลักในสังคมที่มักมองแม่ชีในเชิงลบ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลให้กับนักวิชาการหันมาตั้งคำถาม “ความจริง” นำกลับส่องดูและตีความเอากับ “ความหมาย” ในกิจกรรมจากผู้หญิงในศาสนาว่าถูกสร้าง ตีความ และให้คุณค่าอย่างไร (ฐิตินบ โกมลนิมิ, 2549)

ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายในศาสนา อันนำมาซึ่งความ”เป็นอื่น”ของแม่ชี การฟังและอ่าน “เรื่องเล่า” เปิดเผยให้เห็นว่า แม่ชีมีการต่อรองกับอำนาจกระแสหลักอย่างไรบ้าง จิตสำนึกของความเป็นแม่ชีจะเกิดขึ้นในขั้นตอนซึ่งเป็นกระบวนการสร้าง “ตัวตน” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของแม่ชีในท้ายที่สุด ดังนั้น เรื่องเล่าที่ต่างกันของแม่ชีทั้ง 3 ประเภท อันได้แก่ แม่ชีธรรมกาย แม่ชีผู้บริหาร แม่ชีโรงครัวและศาลา ซึ่งอยู่ในพื้นที่วัดปากน้ำ มีนัยของการให้ความหมายการบวชต่างกันอย่างไร เพื่อนำไปสู่การลดทอนภาพเหมารวมของสังคมที่มีแม่ชีในที่สุด

ตารางที่ 4.1
สถิติแม่ชีวัดปากน้ำ ภาษีเจริญประจำปี 2551

จำนวนแม่ชี	ธรรมกาย	โรงครัว	ศาลา	อื่น ๆ
161	35	50	22	54

จำนวนแม่ชีที่สำรวจล่าสุดใน พ.ศ. 2551 รวมทั้งหมด 161 รูป แบ่งออกเป็นแม่ชีธรรมกาย 35 รูป อาศัยอยู่ในโรงงานทำวิชชา และตึกอนาลัย 1 และ 2 อีกส่วนหนึ่งพักที่สำนักปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นสาขาของวัดปากน้ำ แม่ชีโรงครัว 50 รูป พักที่โรงครัวและอาคารอนาลัย 2 แม่ชีศาลา 30 รูป พักที่อนาลัย 1 ส่วนที่เหลือเป็นแม่ชีที่ไม่มีหน้าที่ประจำทั้ง 3 ดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นแม่ชีโรงครัวหรือศาลามานานหลายสิบปี อายุมาก ทำครัวหรือศาลาไม่ไหวก็ขออนุญาตหัวหน้าแม่ชีลาจากหน้าที่ประจำและรับภาระหุงหาอาหารเอง บางรูปอาจเป็นแม่ชีชราอายุมากกว่า 60 ปี มีปัจจัยส่วนตัว หรือมีญาติส่งเสีย หุงหาอาหารรับประทานเองในห้องพัก

แม่ชีอีกส่วนหนึ่งอาศัยนอกวัดปากน้ำ เช่น สาขาวัดปากน้ำ มีหลายจังหวัด เช่น อ่างทอง ปราจีนบุรี ราชบุรี ร้อยเอ็ด หรือที่สาขาสถาบันแม่ชีไทย เช่น แม่ชีไทยสาขาปากท่อ มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย หรือลาไปสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ เพื่อศึกษาธรรม เช่น ไปปฏิบัติที่สำนักปฏิบัติสวนโมกข์ เป็นต้น หรือลาศึกษาต่อต่างประเทศ เช่น อินเดีย และยังมีแม่ชีอีกส่วนหนึ่งที่อยู่บ้านเพราะสาเหตุจำเป็นต่าง ๆ เช่น ไปดูแลพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ที่เจ็บป่วย หรือไปพักรักษาตัวเพราะเจ็บป่วยเอง แม่ชีบางรูปชรามาก อายุมากกว่า 80 ปี ก็ลาไปอยู่บ้านรักษาศีล

ตารางที่ 4.2

อายุปัจจุบัน จำนวนปีที่บวช ของแม่ชีที่พักในวัด

อายุ	จำนวน	อายุพรรษา	จำนวน
มากว่า 80	9	มากกว่า 60 พรรษา	4
70-79	23	50-59	4
60-69	35	40-49	10
50-59	41	30-39	46
40-49	29	20-29	25
30-39	3	1-20	61

จากตาราง อายุแม่ชีมากกว่า 80 ปี 9 รูป เป็นแม่ชีที่บวชมาตั้งแต่สมัยหลวงพ่อสด เช่น หัวหน้าแม่ชีบวชโดยหลวงพ่อสดตั้งแต่ 5 พ ย. 2490 ปัจจุบันอายุมากว่า 60 พรรษา เป็นแม่ชีธรรมกาย มีหน้าที่ประจำในโรงงานทำวิชชา หรืออาจออกไปตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสาขาวัดปากน้ำที่ต่างจังหวัด หรือบวชไม่ได้ธรรมกาย จะเป็นแม่ชีโรงครัว หรือศาลาที่มีศรัทธาในหลวงพ่อและทำงานประจำมักไม่ลาสิกขา จะเห็นได้ว่า แม่ชีส่วนใหญ่บวชนานกว่า 20 พรรษา ที่บวชไม่ถึง 20 พรรษา มี 61 รูปเท่านั้น

ตารางที่ 4.3
ที่อยู่ของแม่ชีพักอาศัยนอกวัดปากน้ำ

ในวัด	โรงครัว	โรงงานทำวิชชา	อนาลัย 1-2
นอกวัด	ต่างประเทศ	อินเดีย	
	สาขาวัดปากน้ำ	ราชบุรี	สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว อ.จอมบึง
		อ่างทอง	
		ปราจีนบุรี	
		ร้อยเอ็ด	
	สาขาสถาบันแม่ชีไทย	ราชบุรี	สาขาสถาบันแม่ชีไทย อ. ปากท่อ
	อื่น ๆ	มหาวิทยาลัยแม่ชีไทย	ปฏิบัติธรรม
		อยู่บ้าน	

แม่ชีวัดปากน้ำสามารถอยู่อาศัยได้ทั้งภายในวัดและนอกวัด

ที่พักอาศัยในวัด จัดที่พักให้แม่ชีภายในวัด 4 แห่ง คือ โรงงานทำวิชชา อนาลัย 1 และ 2 และชั้นบนโรงครัว

1. แม่ชีธรรมกาย พักที่โรงงานทำวิชชาด้านล่างหอสังเวชนิรมิตร และตึกอนาลัย 2 อาคาร 2 ชั้น ตรงข้ามโรงงานทำวิชชา ห้องละ 1-2 รูป ส่วนใหญ่เป็นแม่ชีธรรมกายอาวุโส ออกไปตั้งสาขาปฏิบัติธรรมนอกวัดและยังพักอาศัย 2 แห่ง คือที่สำนักและที่วัดปากน้ำ มีการติดต่อกับวัดปากน้ำสม่ำเสมอ

2. แม่ชีโรงครัว พัก 2 ที่คือ ด้านบนโรงครัวและอนาลัย 1 เพื่อสะดวกแก่การทำงานครัว

3. แม่ชีศาลา แม่ชีที่บวชชั่วคราว และผู้ที่มารักษาศีล แบบไม่ปลงผม พักที่อนาลัย 1 อาคารสูง 5 ชั้น ๆ ละ 20 ห้อง

ที่พักอาศัยนอกวัด แบ่งออกเป็น

1. สาขาวัดปากน้ำ แม่ชีบางรูปออกไปตั้งสำนักปฏิบัติธรรมเป็นสาขาแม่ชีวัดปากน้ำหลายจังหวัด เช่น สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว อ.จอมบึง จ.ราชบุรี สำนักปฏิบัติธรรมสาขาอ่างทอง ปราจีนบุรี ร้อยเอ็ด เป็นต้น

2. สาขาสถาบันแม่ชีไทย แม่ชีบางรูปเป็นอาจารย์ที่สถาบันแม่ชีไทย อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี หรือที่มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย วิทยาลัยแม่ชีไทย อ. ปากช่อง จ.นครราชสีมา

3. ต่างประเทศ แม่ชีศึกษาอยู่ต่างประเทศคือ ที่อินเดีย 1 รูป

4. อยู่บ้าน เพราะสาเหตุจำเป็นต่าง ๆ เช่น ไปดูแลพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ที่เจ็บป่วย หรือไปพักรักษาตัวเพราะเจ็บป่วยเอง แม่ชีบางรูปชรามาก อายุมากกว่า 80 ปี ก็ขอลาไปอยู่บ้านรักษาศีล

5. พักที่วัดอื่น ๆ แม่ชีบางรูปอาจขออนุญาตไปจำพรรษาปฏิบัติธรรมที่วัดอื่น ๆ ได้ชั่วคราว เช่น ที่วัดสวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี โดยแจ้งกำหนดเวลากลับให้หัวหน้าแม่ชีทราบ

ที่พักของแม่ชี

วัดปากน้ำจัดที่พักของแม่ชีเป็นสัดส่วน เพื่อง่ายต่อการปกครองตามประเภทแม่ชี เนื่องจากแม่ชีต้องจำพรรษาเหมือนกับพระภิกษุสามเณร จำนวนรวมของแม่ชีจะทราบในวันเข้าพรรษาของทุกปี จำนวนแม่ชีสำรวจล่าสุดรวมทั้งสิ้น 161 รูป แบ่งออกเป็น ที่พักแบ่งตามหน้าที่ เช่น แม่ชีโรงครัว พักชั้นบนโรงครัวซึ่งมี 15 ห้องเพื่อความสะดวกในการทำครัว การพักอาศัย พักรวมกันห้องละหลายรูป แม่ชีประจำศาลา พักที่ตึกอนาลัย 1 ส่วนแม่ชีธรรมกายเป็นแม่ชีที่ได้รับการยกย่องละมีความสำคัญมากที่สุดในวัดประมาณ 35 รูป พักในโรงงานทำวิชชาซึ่งอยู่ด้านล่างหอหลวงพ่อและตึกอนาลัย 2 ซึ่งเป็นอาคาร 2 ชั้น มีห้องน้ำทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ติดเครื่องปรับอากาศด้วย จะเห็นได้ว่า ที่อยู่ของแม่ชีแบ่งตามหน้าที่ วัดได้จัดที่พักแตกต่างกันอันมีนัยของความสำคัญไม่เท่าเทียมกันด้วย

แม่ชีโรงครัวพักอยู่ชั้นบนโรงครัวเพื่อสะดวกแก่การทำครัวซึ่งเป็นเวลาที่ไม่แน่นอนและพักรวมกันหลายรูป ส่วนที่เหลือพักที่ตึกอนาลัย 1 แสดงถึงสถานภาพที่แตกต่างระหว่างแม่ชีทำงานกับแม่ชีที่ได้ธรรมมะ คือแม่ชีโรงครัวและศาลากับแม่ชีธรรมกาย แม่ชีธรรมกายจะพัก

บริเวณโรงงานทำวิชชาและตึกอนาลัย 2 เป็นสัดส่วนสะดวก สบาย แบ่งแยกชัดเจน ทำให้เห็นช่วงชั้นสถานภาพที่มีความแตกต่างตามประเภทของแม่ชี

หากวิเคราะห์ความเป็นอยู่ของแม่ชีแล้ว แม่ชีวัดปากน้ำนับว่ายังมีอิสระมากกว่าแม่ชีหลายสำนัก เนื่องจากหัวหน้าแม่ชีมีแนวคิดยืดหยุ่นและมีประชาธิปไตยในการปกครอง ให้แม่ชีมีอิสระในการเลือกหน้าที่ในวัด สามารถศึกษาเล่าเรียนได้ตามอัธยาศัย แต่ทว่าวัดปากน้ำเป็นวัดในสังคมเมือง แม่ชีก็ต้องรับผิดชอบ ช่วยเหลือตนเองเช่นกัน ในบั้นปลายชีวิตหากไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้แล้ว ญาติต้องรับกลับไปดูแลที่บ้าน และหากมีปัญหาในหมู่คณะ เช่น การประพฤติผิดศีลข้อ 2 และ 3 หัวหน้าแม่ชีจะเรียกไปตักเตือนเพื่อให้โอกาสแก้ไข ด้วยการประนีประนอมกัน ความผิดร้ายแรงคือการเสพเมถุนและการทะเลาะวิวาท หัวหน้าแม่ชีจะตัดสินให้ลาสิกขาหรือออกจากวัดโดยไม่มีเงื่อนไข

องค์กรส่งเสริมแม่ชีให้มีความรู้ในด้านที่ตนถนัด แต่ก็ต้องปรับตัวและความรู้ความสามารถให้สอดคล้องกับนโยบายของวัด แม่ชีได้รับอนุญาตให้ศึกษาเล่าเรียน บางรูปก็จะได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาจากเจ้าอาวาสอีกด้วย นโยบายหลักของวัดต้องการเน้นความรู้ทางธรรมคือวิชาบาลี แต่ไม่เป็นข้อเคร่งครัดมากเท่ากับพระภิกษุสามเณร เนื่องจากวัดปากน้ำมีตำแหน่งเป็นแม่กองบาลีสนามหลวง พระภิกษุสามเณรเป็นกระแสหลักในศาสนา ต้อง “บวชเรียน” เพื่อเป็นเจ้าอาวาสและมีตำแหน่งสำคัญในคณะสงฆ์ แต่แม่ชีสามารถ “เลือกศึกษาได้ตามอัธยาศัย” แม่ชีมิได้มีอำนาจในการปกครองแผนกอื่น ๆ นอกจากปกครองกันเอง โครงสร้างการบริหารภายในวัด เจ้าอาวาสมีอำนาจสูงสุด ปกครองทั้งแม่ชีและฆราวาส

ตารางที่ 4.4

จำนวนแม่ชีศึกษาปริยัติสามัญและปริยัติธรรม

ปริยัติสามัญ		ปริยัติธรรม	
ปริญญาเอก	1	บาลี	12
ปริญญาโท	9	อภิธรรม	5
ปริญญาตรี	11	ธรรมศึกษา	76
ต่ำกว่าปริญญาตรี	131		

กฎของวัดปากน้ำ หลังจากบวชแม่ชีมีหน้าที่ศึกษาธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น บาลี อภิธรรม และธรรมศึกษา โดยศึกษาบาลี และธรรมศึกษา ที่โรงเรียนภาวนานุสนธิ์ มีเจ้าภาพถวายตำรา เรียนเป็นชุด นักเรียนจะเบิกหนังสือเรียนทุกชั้นเรียนที่ห้องสมุดมงคลศิริ ปัจจุบันผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งบวชตั้งแต่สมัยหลวงพ่อสด เรียกท่านว่า “หลวงตาสุข” เป็นผู้ดูแลห้องสมุดมงคลศิริ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดจะประทับตราหนังสือที่ได้รับบริจาคทุกเล่มว่าเป็นหนังสือเรียนของห้องสมุด หลังจากสอบผ่านบาลีหรือธรรมศึกษาชั้นนั้น ๆ แล้วต้องส่งคืนห้องสมุด ส่วนผู้ที่ต้องการศึกษาอภิธรรมต้องเดินทางไปเรียนนอกวัด แม่ชีทุกรูปต้องศึกษาจบธรรมศึกษาเอกก่อนจึงได้รับอนุญาตให้ออกไปศึกษาทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญนอกวัด

แม่ชีที่ศึกษาปริยัติธรรมแบ่งออกเป็น บาลี อภิธรรม และธรรมศึกษา ศึกษาบาลีมีมี 12 รูป แบ่งออกเป็น 9 ชั้น คือ บาลี 1-9 แม่ชีที่จบบาลีศึกษา 9 มีเพียง 1 รูปเท่านั้น บาลีศึกษา 8 จำนวน 1 รูป บาลีศึกษา 7 จำนวน 3 รูป บาลีศึกษา 5 จำนวน 2 รูป บาลีศึกษา 4 รูปเดียว บาลีศึกษา 3 จำนวน 3 รูป อภิธรรม 5 รูป ธรรมศึกษา 76 รูป

ส่วนการศึกษาปริยัติสามัญ แม่ชีวัดปากน้ำมีทั้งจบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษา จนถึงกำลังศึกษาระดับปริญญาเอกที่ต่างประเทศ ปัจจุบันมีแม่ชีที่ศึกษาปริญญาเอกที่ประเทศอินเดีย 1 รูป จบปริญญาโท 4 รูป จากประเทศอินเดีย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหิดล และรามคำแหง กำลังศึกษาอีก 6 รูป ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มหามกุฏราชวิทยาลัย 2 รูป ธรรมศาสตร์ และราชภัฏ จบปริญญาตรี 5 รูป จากมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย 3 รูป รามคำแหง กำลังศึกษาที่สุโขทัยธรรมมาธิราชอีก 1 รูป และที่อื่น ๆ อีก 6 รูป นอกนั้นจบการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

แม่ชีต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายการศึกษาปริยัติสามัญเอง แต่แม่ชีบางรูปจะได้รับทุนสนับสนุนจากเจ้าอาวาส ซึ่งพิจารณาตามความเหมาะสมเป็นกรณี เช่น เป็นอาจารย์แม่ชีสอนธรรมในวัด หรือเป็นสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรวัด เป็นต้น จากตารางสรุปได้ว่า หลังบวชแล้วสามารถศึกษาได้ทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญจากนอกวัด การศึกษาเป็นการเพิ่มสถานภาพ ซึ่งก่อนบวชแม่ชีเหล่านี้จบเพียงชั้นประถม หลังจากบวชแม่ชีได้ศึกษาเพิ่มเติมตามความสามารถเท่าที่ต้องการ วัดจึงเป็นสถานที่ให้ผู้หญิงที่มีการศึกษาน้อยได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ไต่เต้าในการศึกษาทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญได้ไม่แตกต่างจากชาย

การเข้าถึงข้อมูล

แม่ชีวัดปากน้ำมีจำนวนรวมมากกว่าร้อยรูป แต่ละรูปมีหน้าที่แตกต่างกัน และมีที่พักประจำในวัดต่างกันอีกด้วย ดิฉันเป็นแม่ชีที่ยังบวชไม่นาน อายุพรรษาน้อยกว่า 10 พรรษา อาศัยสถานภาพของแม่ชีผู้น้อยเข้าไปแนะนำตนเองในฐานะผู้วิจัยเรื่อง “สถานภาพของแม่ชี กรณีศึกษาแม่ชีวัดปากน้ำ” ซึ่งได้ขออนุญาตต่อสมเด็จเจ้าอาวาสและได้รับอนุญาตแล้ว ขอพบแม่ชีธรรมกายเพื่อขอสัมภาษณ์ 2 รูป ที่หน้าโรงงานทำวิชชาและตึกอนาลัย 2 ตรงข้ามโรงงานทำวิชชา แนะนำตนเองในฐานะผู้วิจัยกับแม่ชีผู้บริหารมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย 2 รูปที่พักอาศัยอยู่ชั้น 4 ที่ตึกอนาลัย 1 ชั้นเดียวกับดิฉัน เพื่อขอสัมภาษณ์ นอกจากนั้น ดิฉันได้พบพูดคุยกับแม่ชีทุกวันระหว่างที่เข้าไปทานอาหารทั้งเช้าและเพลร่วมกันที่โรงครัว ความสนิทสนมกันระหว่างเพื่อนร่วมครัว จึงได้อนุญาตสัมภาษณ์แม่ชีโรงครัว 2 รูป และแม่ชีศาลาอีก 2 รูป ความสนิทสนม คุ้นเคยระหว่างแม่ชีด้วยกันและสถานภาพของ “คนใน” เป็นผลดีต่อการขอความร่วมมือในการวิจัย ดิฉันจึงไม่ได้รับคำปฏิเสธจากแม่ชีผู้ให้สัมภาษณ์เลย

แนะนำแม่ชี

แม่ชีมีหน้าที่ความรับผิดชอบแตกต่างกัน บางรูปอาจมีบทบาทในการทำงานทางด้านสาธารณชนอย่างเด่นชัด ในขณะที่บางรูปเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่สนับสนุนอยู่เบื้องหลังเท่านั้น ดังนั้นจะเน้นศึกษาวิถีชีวิต ความคิด ทัศนคติ ตัวตน มุมมอง ของแม่ชีตั้งแต่เป็นฆราวาส มาบวชโดยที่มีต้นทุนที่สั่งสมมาแตกต่างกันทางด้านอายุ อาชีพ การศึกษา ฐานะเศรษฐกิจ จากครอบครัว ต่างชนชั้น (class) ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว รวมทั้งมีจุดมุ่งหมายในการบวชต่างกัน ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลทำให้มีวิถีชีวิตการบวชแตกต่างกัน การศึกษาจากชีวิตและประสบการณ์ของแม่ชีจะสามารถเปิดพื้นที่ให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ การใช้วิธีวิทยาในแนวสตรีนิยม โดยเสียงสะท้อนที่มาจากประสบการณ์ของแม่ชีแต่ละรูปจะเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดวัตถุดิบของการศึกษาที่ทำให้เราเข้าใจชีวิตและตัวตนของปัจเจก ในด้านที่เป็นตัวตนของแม่ชี โดยชี้ให้เห็นอัตลักษณ์ที่เลื่อนไหลและแตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ จะแบ่งแม่ชี เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 คือ แม่ชีรัมภาและแม่ชีหวานใจ กลุ่มที่ 2 คือ แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน กลุ่มที่ 3 คือ แม่ชีมะลิ และแม่ชีนิตยา แม่ชีวันเพ็ญ แม่ชีแก้วสุภา ดิฉันขออนุญาตแนะนำให้รู้จักแม่ชีที่เป็นผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

แม่ชีธรรมกาย

1. **แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย**

เป็นแม่ชีที่บวชโดยหลวงพ่อสด อดีตเจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ อายุ 81 ปี 61 พรรษา ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม อาชีพทำนา จบประถม 4 บวชเมื่ออายุ 20 ปี หลังจากบวชแล้วทำครัว ศึกษาปริยัติธรรมควบคู่กับการปฏิบัติธรรม จบธรรมศึกษาเอก พร้อมกับปฏิบัติธรรมจนได้ธรรมมะ คือ ได้เห็นดวงแก้วที่ศูนย์กลางกายตามแนววิชาธรรมกาย ฐานที่ 7 ท่านเป็นที่เคารพของทุกคน รองจากหัวหน้าแม่ชีวัดปากน้ำ ปัจจุบันได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองหัวหน้าแม่ชีธรรมกาย มีหน้าที่ควบคุมดูแลแม่ชีธรรมกายที่อยู่ในโรงงานทำวิชชาธรรมกายทั้งหมดประมาณ 40 รูป สอนธรรมมะ และวิธีภาวนาวิชาธรรมกายแก่แม่ชีและบุคคลทั่วไป นอกจากนั้น ยังเป็นประธานมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ที่วัดบวรนิเวศน์วิหารอีกด้วย เรียกสั้น ๆ ว่า “คุณยายรัมภา” ผิวคล้ำ เมื่อพบท่าน แม่ชีทุกรูปต้อง ‘สวัสดีคุณยาย’ และพนมมือไหว้อย่างนอบน้อม ดิฉันได้พบท่านทานอาหารที่โรงครัวเวลาเช้าและเพล

2. **แม่ชีหวานใจ ชูกร**

เป็นแม่ชีธรรมกายอาวุโสที่ได้รับการบวชจากหลวงพ่อสดวัดปากน้ำเช่นกัน อายุ 74 ปี 58 พรรษา ชาวสมุทรสงคราม จบประถม 4 บวชเมื่ออายุ 16 ปี หลังบวชปฏิบัติธรรม ได้ธรรมมะ พักที่ตึกอนาลัย 2 ตรงข้ามกับโรงงานทำวิชชา เป็นที่พักของแม่ชีธรรมกายอาวุโส มีทั้งหมด 8 ห้อง ติดหมายเลขประจำทุกห้อง ๆ ท่านพักอยู่ห้องเลขที่ 3 ชื่อ “บ้านภาวนาสิทธิผล” เป็นทั้งที่พักอาศัยและเป็นที่สอนธรรมมะทุกต้นเดือนแก่ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดปากน้ำ ด้านสาธารณชนมีบทบาทเป็นหัวหน้าศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว ที่ อ.จอมบึง จ.ราชบุรี อีกด้วย ผิวขาวเหลือง น้ำเสียงนุ่มนวล กิริยาอ่อนโยน ยิ้มแย้ม แจ่มใส ใจดี ทันสมัย มีเมตตาสูงและเคร่งครัดระเบียบวินัย คนในวัดเรียกท่านว่า ‘คุณครูหวานใจ’ เวลาที่ท่านมาพักที่วัดปากน้ำ ดิฉันมักไปที่บ้านภาวนาสิทธิผลในเวลาบ่าย 13.00-15.00 น. ดิฉันได้พบท่านพร้อมกับลูกศิษย์ของท่านที่ห้องชั้นบนซึ่งท่านสอนประจำ และนั่งสมาธิในเวลา 17.00-18.00 น. เสมอ เรียกท่านตามลูกศิษย์ว่า ‘คุณแม่อาจารย์’

แม่ชีผู้บริหาร

1. **แม่ชีศรีสลับ อุปมัย**

เป็นแม่ชีอาวุโสที่มีผลงานด้านการศึกษา อายุ 59 ปี 39 พรรษา บวชเมื่ออายุ 21 ปี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ อ.กุขันธ์ จ.ศีรษะเกศ อาชีพทำนา จบประถม 4 เริ่มบวชเป็นแม่ชีโรงครัว

ศึกษาปริยัติธรรม จบธรรมศึกษาเอก บาลีศึกษา 4 และศึกษาปริยัติสามัญ จบปริญญาโทที่อินเดีย ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์สอนธรรมศึกษาโทของแม่ชีที่โรงเรียนภาวนานุสนธิ์ เรียกว่า อ.ศรีสลับ เป็นคนร่างเล็ก น้ำเสียงแจ่มใส ใจเย็น ปัจจุบันเป็นผู้บริหารงานทั่วไปมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย อ.ปักธงไชย จ.นครราชสีมา และ พักที่ตึกอนาลัย 1 ห้อง 416 ตรงข้ามห้องพักของดิฉัน

2. **แม่ชียุพิน ดวงจันทร์**

เป็นแม่ชีอาวุโสที่มีผลงานด้านการศึกษา อายุ 58 อายุ 38 พรรษา บวชเมื่ออายุ 21 ปี อยู่ลาดกระบัง กรุงเทพฯ จบประถม 4 เริ่มบวชเป็นแม่ชีโรงครัว ศึกษาธรรมและบาลี จบธรรมศึกษาเอก บาลีศึกษา 7 และศึกษาปริยัติสามัญ ปริญญาโทสาขาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์สอนธรรมศึกษาแม่ชีที่โรงเรียนภาวนานุสนธิ์ เรียกกันว่า อ.ยุพิน บุคลิกคล่องแคล่ว ว่องไว พูดเร็ว ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริหารที่มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย อ.ปักธงไชย จ.นครราชสีมา พักที่ตึกอนาลัย 1 ชั้น 4 ห้อง 403 เดินทางไปมาระหว่างวัดปากน้ำและมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ดิฉันพักอยู่ชั้นเดียวกับท่าน จึงได้พบกันเสมอในเวลาที่ท่านมาพักที่วัด

แม่ชีประจำศาลา

1. **แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์**

อายุ 54 ปี บวชเมื่ออายุ 21 ปี 33 พรรษา ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ จ.นครสวรรค์ อาชีพขายอาหาร จบประถม 4 เป็นแม่ชีประจำศาลา มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในศาลาฉัน ศึกษาปริยัติธรรม จบธรรมศึกษาเอก บาลีศึกษา 4 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ชีอาจารย์สอนธรรมศึกษาตรีแม่ชีด้วย ศึกษาปริยัติสามัญ จบปริญญาตรีมหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์ เรียกว่า อ.มะลิ รูปร่างสูงโปร่ง พูดช้า พักที่ตึกอนาลัย 1 ห้อง 409

2. **แม่ชีนิตยา ปันเรือน**

เป็นแม่ชีที่อายุน้อยที่สุดในวัดปากน้ำ อายุ 23 ปี 8 พรรษา จบ ม. 3 ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เชียงใหม่ เป็นแม่ชีประจำศาลา และศึกษาปริยัติธรรม จบธรรมศึกษาเอก และศึกษาปริยัติสามัญ ปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ ม.สุโขทัยธรรมมาธิราช ตาโต พูดเพราะ ยิ้มง่าย อารมณ์ดี น้ำเสียงนุ่มนวล พักอยู่ตึกอนาลัย 1 ห้องเดียวกับ อ.มะลิ และอยู่ในความดูแลของอาจารย์มะลิ

แม่ชีโรงครัว

1. **แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด**

อายุ 53 ปี ปี 22 พรรษา จบประถม 4 ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ อ.ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ เป็นทั้งชาวนาและชาวสวน เริ่มบวชเมื่ออายุ 31 เป็นแม่ชีโรงครัวและศึกษาปริยัติธรรม จบธรรมศึกษาเอก หลังจากนั้นไม่ศึกษาต่อ เป็นแม่ชีโรงครัว มีหน้าที่ปอกผลไม้ และทำน้ำปานะ ผิวสองสี รูปร่างโปร่งบาง ตาโต พูดช้า พักอาศัยอยู่ห้อง 15 ที่ชั้นบนตึกโรงครัว กับแม่ชีโรงครัวรุ่นน้องซึ่งทำหน้าที่ทำอาหารหน้าเตาใหญ่และทำขนม

2. **แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล**

อายุ 44 ปี 21 พรรษา ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา อาชีพทำนาเกลือ จบการศึกษา ป.ว.ส. บวชเมื่ออายุ 22 ปี ที่วัดพนมพนาวาส ศึกษาปริยัติธรรม จบธรรมศึกษาเอก อภิธรรมบัณฑิตแล้วย้ายมาอยู่ที่วัดปากน้ำ เนื่องจากต้องการศึกษาบาลี เป็นแม่ชีโรงครัวและเรียนบาลี 6 รูปร่างเล็ก ใส่แว่นตากลมหนา อาศัยอยู่ที่ชั้นบนตึกโรงครัวกับเพื่อนแม่ชี 2 รูป

ภูมิหลังของผู้สัมภาษณ์

ภูมิหลังของผู้สัมภาษณ์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ในการศึกษาวิเคราะห์ตัวตนของแม่ชี จากการศึกษาภูมิหลังของให้สัมภาษณ์ สามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

1. สถานภาพทางครอบครัว
2. ระดับการศึกษา
3. อายุที่เริ่มบวช
4. อาชีพก่อนบวช
5. ภูมิลำเนา

ตารางที่ 4.5

ภูมิหลังของครอบครัว

ชื่อ-สกุล	สถานภาพทางครอบครัว		ระดับการศึกษา	อายุที่เริ่มบวช	อาชีพก่อนบวช			ลำดับที่ของบุตร	ภูมิลำเนา	
	โสด	สมรส			เกษตรกรรม	รับราชการ	อื่น ๆ		กรุงเทพ	ต่างจังหวัด
1. แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย	/		ป.4	20	/			3/13		/
2. แม่ชีหวานใจ ชูกร	/		ป.4	18	/			4/4		/
3. แม่ชียุพิน ดวงจันทร์	/		ป.4	21	/			3/6	/	
4. แม่ชีศรีสลับ อุปมัย	/		ป.4	21	/			5/5		/
5. แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์	/		ป.4	21			/	1/8		/
6. แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด	/		ป.4	31	/			1/5	/	
7. แม่ชีนิตยา ปันเรือน	/		ม.3	16			/	2/3		/
8. แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล	/		ปวส	22			/	7/7		/

จากตารางพบว่า

1. สถานภาพทางครอบครัว แม่ชีทุกรูปมีสถานภาพโสดก่อนมาบวช

2. ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ส่วนใหญ่จบ ป.4 ได้แก่ แม่ชีรัมภา แม่ชีหวานใจ แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพินและแม่ชีวันเพ็ญ มีเพียง 2 รูปเท่านั้น คือ แม่ชีแก้วสุภาจบ ปวส และแม่ชีนิตยาจบ ม.3

3. ส่วนใหญ่เริ่มบวชอายุน้อย ระหว่าง 15-34 ปี อายุเฉลี่ยของแม่ชีที่เริ่มบวชมากกว่า 20 ปีเล็กน้อย แม่ชีนิตยาเริ่มบวชเมื่ออายุเพียง 16 ปีเท่านั้น แม่ชีหวานใจเริ่มบวชอายุ 18 ปี แม่ชีรัมภาบวชอายุ 20 ปี แม่ชีที่เริ่มบวช อายุ 20 ปีขึ้นไป มี 4 รูป คือ แม่ชีศรีสลับ ยุพิน และแม่ชี มะลิ 21 ปี แม่ชีแก้วสุภา 22 ปี เริ่มบวชอายุมากกว่า 30 ปีมีเพียงรูปเดียว คือ แม่ชีวันเพ็ญ

4. มาจากครอบครัวเกษตรกรรม อาชีพก่อนบวชของแม่ชี ส่วนใหญ่ทำนาและทำสวน ทำนา 3 รูป คือ แม่ชีรัมภา แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน ทำนาและสวน 2 รูป คือ แม่ชีหวานใจ และแม่ชีวันเพ็ญ อาชีพอื่น ๆ เช่น ขายอาหาร คือ แม่ชีมะลิ และอาชีพรับจ้าง คือ แม่ชีนิตยา ทำงานบริษัทเพียงรูปเดียว คือ แม่ชีแก้วสุภา

5. ภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัด ส่วนใหญ่มักมาจากมาจากครอบครัวขยาย สมาชิกในครอบครัวจะประกอบด้วยคน 3 รุ่น คือ ตา ยาย พ่อแม่ และลูกอยู่ร่วมกัน พี่น้องมากและจบการศึกษา

ระดับประถมต้นเท่านั้น อีกทั้งมีเครือญาติอาศัยอยู่บริเวณใกล้กัน เช่น แม่ชีรัมภา แม่ชีหวานใจ แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน และแม่ชีมะลิ ส่วนแม่ชีนิตยา แม่ชีวันเพ็ญ และแม่ชีแก้วสุภา มาจากครอบครัวเดี่ยว

แม่ชีส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเกษตรกรรม อาชีพก่อนบวชทำนาและทำสวน ภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดและอาศัยอยู่ในครอบครัวขยาย ดังเช่น ครอบครัวแม่ชีรัมภาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการซึ่งเป็นแถบชานเมืองอาชีพทำนา ภายในชุมชนยังมีวัดเป็นศูนย์กลางที่มีบทบาทในด้านความเชื่อ มีความความศรัทธาในศาสนาและนิยมบวชเป็นประเพณีในครอบครัว

> อาชีพทำนา เดิมชื่อบุญธรรม มีพี่น้อง 13 คน พี่ 2 น้อง 10 อายุ 1 ขวบ ก็มาอยู่กับยายและป้าที่ ต.บ้านระกาด อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ แม่มาส่ง 10 ขวบ จึงเรียนหนังสือ สมัยก่อนนี้ 10 ขวบ ผู้ปกครองจึงให้เรียนหนังสือ จบ ป.4 อายุ 14 ปี สมัยนั้นมีสงคราม (สงครามโลกครั้งที่ 2) บ้านเมืองรบราฆ่าฟันกัน คนก็ไม่ค่อยได้เรียนหนังสือเท่าไหร่ ครูสอนหนังสือก็หาไม่ค่อยได้ ศึกษาอำเภอมาขอให้เป็นครูที่โรงเรียน เราจบ ป.4 ก็เป็นครูได้แล้ว แต่ก็ไม่ได้สอนหนังสือเพราะว่าอายุไม่ครบ 15 ปี ต้องอายุ 15 ปี จึงบรรจุครู (แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย, สัมภาษณ์,12 มิถุนายน 2549)

ครอบครัวแม่ชีหวานใจเป็นทั้งชาวนาและชาวสวน จ.สมุทรสงคราม พ่อเป็นชาวนา แม่เป็นชาวสวน มีที่ให้เช่า เรียกว่าถือสวนหรือเช่า เป็นครอบครัวขยาย คุณแม่ของแม่ชีหวานใจเป็นลูกสาวคนเดียวของคุณยาย ธรรมเนียมปฏิบัติของชนบทไทย ลูกสาวคนสุดท้องจะอยู่กับครอบครัวและชุมชนรวมทั้งเป็นผู้สืบทอดที่ดินทำกินของชุมชนด้วย (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2542, น. 23) คุณแม่และลูก ๆ จึงอาศัยอยู่กับคุณยาย ส่วนคุณพ่อมักจะไป ๆ มา ๆ และนำอาหารครั้งละมาก ๆ มาให้ครอบครัว มีข้าว ปลาเค็ม ปลาย่าง ปลาเป็น เช่น ปลาหมอ หลังจากคุณพ่อกลับไป คุณยายก็สั่งให้ปล่อยปลาทุกตัวแต่ไม่บอกให้คุณพ่อรู้เพราะกลัวว่าจะทำร้ายจิตใจท่าน เนื่องจากคุณยายมีศรัทธาในศาสนา รักษาศีล 5 จึงไม่ฆ่าสัตว์มีชีวิตมาทำอาหาร แม่ชีหวานใจเป็นลูกคนสุดท้อง ในวัยเด็กอยู่กับใกล้ชิดคุณยายตั้งแต่อายุ 4-5 ขวบ ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวในเรื่องการทำบุญให้ทาน รักษาศีล การสั่งสอนอบรมจากคุณยายนอกจากจะขัดเกลาอุปนิสัยให้เป็นคนอ่อนโยน ได้ซึมซับคำสอนในการทำความดี เคารพอ่อนน้อมผู้ใหญ่ มีความรักคนอื่นแล้ว ยังถูกปลูกฝังความเชื่อในเรื่องศาสนา เช่น ก่อนนอนจะต้องไหว้พระสวดมนตร์ แผ่เมตตา และรักษาศีลอีกด้วย

> บ้านอยู่ริมแม่น้ำ เวลาเช้าคุณยายจะใส่บาตรพระภิกษุประมาณร้อยองค์ทุกวัน หลังจากใส่บาตรแล้วก็แจกทานอาหารอีกต่างหากที่เพิงร้านบริเวณหน้าบ้าน อาหารมีทั้งข้าว แกง ข้าวต้มกุ๊ย ข้าวต้มหัวใช้โป๊ บัวลอย-ลอดช่อง ขนมประกริม มีคนมาคอยรับทาน พายเรือมามาแวะจอดทานข้าวต้ม แต่คนที่ทานอาหารแล้วก็กลับนินทาคุณยายเจ้าของบ้านตามธรรมดาของชาวโลก พอได้ยินรู้สึกโกรธมาก เข้าไปต่อว่าก็

> ถูกคุณยายดุ ห้ามไม่ให้พูดคำหยาบ เป็นบาป สอนว่าต้องเคารพอ่อนน้อมผู้ใหญ่ ต้องมีเมตตา มีความรักคนอื่นเหมือนญาติ ไม่ใช่ญาติก็ต้องช่วยเหลือเหมือนญาติ ให้กลัวบาป ทำความดี เล่าเรื่องนรก-สวรรค์ ว่าถ้าทำดีก็จะไปสวรรค์ คนทำชั่วจะไม่ได้ไปสวรรค์ แต่จะตกนรกไปเกิดเป็นสัตว์นรก ส่วนผู้ที่เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นผู้มีบุญมาแต่อดีตชาติ (แม่ชีหวานใจ ชูกร, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2549)

ประเทศไทยเริ่มมีการประกาศเจตนารมณ์ และทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างเป็นรูปธรรมเป็นครั้งแรก หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดความเฟื่องฟูของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม เร่งจัดการเจริญเติบโตของประเทศ โดยการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศให้เท่าเทียมนานาอารยประเทศ มีการแก้ไขการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐอย่างจริงจัง โดยได้ดำเนินการจัดการตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ขึ้นรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย มอบหมายให้สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติดำเนินการศึกษาวิเคราะห์วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและได้จัดทำเป็น “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” และได้ประกาศใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตั้งแต่ 1 ม.ค. 2504-2509 การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกมีความหมายต่อประวัติศาสตร์ของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยอย่างมาก (“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,” 2551) แต่สังคมไทยในยุคนั้น มีเพียงผู้หญิงในชนชั้นสูงเท่านั้นที่มีโอกาสได้รับการศึกษาและการพัฒนา ในทางกลับกัน ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับโอกาส เช่น ผู้หญิงในชนบท เป็นต้น สิ่งที่ผู้หญิงเหล่านี้มีโอกาสได้รับการฝึกฝนมีเพียงงานด้าน “งานบ้าน งานฝีมือ และการดูแลบุตรเท่านั้น” (โคทม อารียา และคณะ, 2541, น. 10) โดยปลูกฝังสืบต่อกันมาเป็นทอด ๆ จนทำให้การเกิดยึดมั่นจนเป็นขนบประเพณีของสังคมไทย จะเห็นได้ว่า แม่ชีรัมภาและแม่ชีหวานใจอาศัยอยู่ในชนบท ก่อนที่จะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมีการศึกษาไม่สูงนัก แต่เน้นการทำงาน อาชีพในครอบครัวมากกว่า

แม่ชี 3 รูป คือ แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน และแม่ชีมะลิ เริ่มบวช พ.ศ. 2520-2521 ซึ่งอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524 แม่ชีศรีสลับ เล่าว่า

> บ้านอยู่ที่ อ.กุขันธ์ จ.ศรีสะเกศ ทำนา มีพี่น้อง 5 คน เป็นลูกกำพร้า พอคลอดออกมาแม่ก็เสียชีวิต ถูกส่งมาอยู่กับญาติที่อยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งไม่ไกลกัน เรียกว่า แม่บุญธรรม จบการศึกษาประถม 4 บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ หลังจากออกจากโรงเรียนช่วยทำนา เลี้ยงควาย หน้านาประมาณเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ไถดะ หว่านกล้า กรกฎาคม หน้าน้ำ ลงมือดำนา ถ้าน้ำ (ฝน) มาเร็ว ก็ดำนาเร็ว น้ำมาช้าก็ดำนาช้า แบ่งงานกันทำระหว่างพี่น้อง ผู้ชายทำ ๆ นบกั้นน้ำ ขุดดิน ไถนา ส่วนผู้หญิง ดำนา เดือน ก ย-ธ ค เกี่ยวข้าว เมษายน-พฤษภาคม หน้าแล้ง ว่างจากนา เริ่มทำไร่ปอ ประมาณ 5 ไร่

> นอกจากทำนาแล้วยังต้องทำงานบ้าน เช่น หุงข้าว ถูบ้าน ตักน้ำใส่ตุ่ม ตำข้าวด้วย ครกกระเดื่อง. . . (แม่ชีศรีสลับ อุปมัย, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2549)

แม่ชียุพินมาจากครอบครัวเกษตรกรแถบชานกรุงเทพฯ มีลูกสาวล้วน 6 คน เพราะมีลูกหลายคนพ่อแม่จึงไม่ได้ทำนาอย่างเดียว แต่ยังมีอาชีพเสริมเป็นคนกลาง ค้าควาย ซื้อควายมาขายให้ชาวนาไว้ใช้งานไถนา ค้าข้าว ควบคู่ไปด้วย ส่วนแม่ทำนาและงานบ้าน ครอบครัวปลูกฝังความอดทนในการทำงาน แต่ทว่าทัศนคติของพ่อแม่ก็แตกต่างกัน พ่อเห็นว่าอาชีพทำนาเป็นงานหนักที่เน้นการใช้แรงงานอย่างเดียว จึงอยากส่งลูกทุกคนให้เรียนหนังสือ เพื่อให้ลูกมีการศึกษาอนาคตจะได้ทำงานอาศัยสติปัญญาไม่เหนื่อยยาก พ่อบอกว่า “ผู้หญิง ถ้าโง่แต่งงานไปลำบาก ถ้าทำราชการเลี้ยงตัวได้ ไม่ต้องง้อสามี” หลังจากลูกจบชั้น ป.4 ก็ส่งเรียนต่อที่กรุงเทพฯ เพื่อจะยกระดับอาชีพจากชาวนา พ่อส่งพี่สาวคนโตเรียนต่อที่ ร ร สตรีพระนครใต้ เทคนิค ทุ่งมหาเมฆ กรุงเทพฯ คนที่ 2 จบปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูสวนดุสิต ลูกสาวคนอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน แต่แม่มีความเห็นแตกต่างจากพ่อ ยึดอาชีพทำนาเป็นหลักและเลี้ยงลูกในเวลาเดียวกัน รับผิดชอบงานมาก จึงต้องการให้ลูกสาวสักคนช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้านและงานในนา จึงขอร้องให้อยู่บ้านช่วยทำงาน และเลี้ยงน้อง แม่ชียุพินต้องการช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่เพราะสงสารแม่ที่ต้องรับภาระทั้งทำงานบ้านและเลี้ยงน้องทั้งหมดคนเดียว ด้วยความรักพี่น้อง มีน้ำใจ จึงเสียสละการเรียนเพื่อให้พี่น้องมีการศึกษา ตัดสินใจไม่ไปเรียนต่อทั้ง ๆ ที่สอบได้แล้ว

> พี่น้องอยู่วัดจนจบ ป.4 ทุกคน สมัยก่อนจบ ป.4 แล้วเรียนต่อชั้น ม.1 เลย ไม่มีประถมปลาย พี่สาวคนโต พอจบ ป.4 ก็ไปเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมพจน์พิทยภัตร แถวเทคโนโลยีลาดกระบัง เราจบ ป.4 ก็ไปสอบบ้าง ได้ที่ 11 จะมอบตัวอยู่แล้ว ก็มานึกถึงเหตุผลเหมือนกันว่าถ้าไปเรียนหมดแล้วแม่จะอยู่กับใคร นึกสงสารแม่ พี่ไปเรียน 2 คน น้องไปอยู่วัดอีก 2 คน แล้วคนเล็กจะอยู่กับใคร เพราะไหนแม่จะต้องไปไถนา เกี่ยวข้าว ทำอยู่ประจำ 20 ไร่ เราอายุ 14-15 แม่ไปไถนาเราก็เลี้ยงน้อง หุงข้าว แม่ทำนาเกี่ยวข้าว ไม่แพ้ผู้ชาย เก่งทุกอย่าง เราเป็นทุกอย่างเหมือนกัน แบกลุกทุบ เป็นลูกยาว ๆ ทุบให้ดินมันแตก แบกคราด แบกไถ ช่วยแม่ทำหมดทุกอย่าง (แม่ชียุพิน ดวงจันทร์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2549)

ครอบครัวของแม่ชีมะลิประกอบอาชีพขายอาหารตามสั่ง แม่ชีไม่ชอบบริการ ใจไม่รัก แต่ทำเพราะเป็นหน้าที่ของพี่สาวคนโต ต้องช่วยแบ่งเบาภาระของแม่ส่งน้องเรียนหนังสือ เนื่องจากพ่อประสบอุบัติเหตุและบวชอยู่ที่วัดปากน้ำ เห็นว่าการประกอบอาชีพของฆราวาสเป็นความวุ่นวาย มีลักษณะแก่งแย่งชิงดี ต้องแข่งขันกัน

พูดจริง ๆ เราเป็นคนที่ไม่ชอบอยู่กับคนมาก ๆ คล้าย ๆ กับการทำอาหารตามสั่งเนี่ย ต้องเอาใจลูกค้า ต้องดูแล ทำความสะอาด คิดว่าชีวิตนี้มันทุกข์ทรมานกับสิ่งที่ต้องเป็นอยู่ ปกติเราเป็นตัวของเราเอง อาศัยที่ต้องรับใช้คนนี่เป็นสิ่งที่เกลียดที่สุด ทีนี้สาเหตุที่ต้องมาขายของที่ตลาดเพราะว่าน้องเรียนแล้วบ้านก็อยู่ไกลจากความเจริญ อยู่ที่ อ.ท่าตะโก ก็ต้องออกมาที่ตลาดเพื่อที่จะมาทำหน้าที่ส่งน้องเรียนนี่แหละ ความที่ใจเรามันไม่รักกับอาชีพที่ทำอยู่นั่นแหละ มันเลยคิดว่าเบื่อเหลือเกินที่จะต้องกลับไปบริการคนโน้นคนนี้ (แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2549)

แม่ชี 3 รูป คือ แม่ชีวันเพ็ญ แม่ชีแก้วสุภา และแม่ชีนิตยา อยู่ในครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะพ่อ แม่ ลูก และได้รับการปลูกฝังทางศาสนาจากพ่อแม่และญาติ แม่ชีวันเพ็ญเป็นทั้งชาวนาและชาวสวน แม่มีนาและสวน15 ไร่ ส่วนพ่อนามี 20 ไร่ บ้านอยู่ใกล้วัดมะกอก อ.ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ มีพี่น้อง 5 คน เป็นพี่สาวคนโต มีน้องสาว 2 คน และน้องชายอีก 2 คน เป็นคนเรียนเก่ง ผลการเรียนดีมาก แต่จบเพียง ป.4 เท่านั้น เนื่องจากพ่อมีความคิดสนับสนุนลูกชาย ส่วนลูกสาวให้ทำงานช่วยพ่อแม่กับบ้านอันเป็นความคิดกระแสหลักทั่วไปในสังคมไทยสมัยก่อน น้องสาว 2 คน จบ ป.7 ส่วนน้องชายเรียนที่โรงเรียนตำรวจและโรงเรียนนายสิบทหารเรือ จบนายสิบและนายเรือแล้วรับราชการทั้งคู่ หลังจบ ป.4 อาจารย์ใหญ่จะส่งให้เรียนต่อแต่พ่อไม่เห็นด้วย ช่วยพ่อแม่ทำสวนผลไม้ 7-8 ไร่ ปลูกส้ม กะท้อนห่อทับทิม พ่อปลูกข้าว ช่วยกันทำงาน มีรายได้จากการขายผลไม้ใช้จ่ายซื้อกับข้าวในบ้านทุกวัน

แม่ชีแก้วสุภา พ่อแม่อาชีพทำนาเกลือ จ.ฉะเชิงเทรา มีพี่น้อง 7 คน พี่ชาย 4 คน เป็นคนสุดท้อง ได้รับการอบรมจากพ่อแม่ให้ลูกทุกคนบวชอย่างน้อย 1 พรรษา เพื่อทำความดี สร้างสมบารมีในพระพุทธศาสนา หลังเรียนจบ ป.ว.ส. จากโรงเรียนเกษมโปลีเทคนิค คลองตัน กรุงเทพฯ แผนกธุรกิจ อายุ 22 ปี ทำงานบริษัทไม่ถึง 1 ปี ก็บวชเป็นประเพณีในครอบครัว พี่ชายพาไปบวชที่วัดพนมพนาวาส อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติในเรื่องศรัทธาในศาสนาของครอบครัว

แม่ชีนิตยาเป็นลูกคนกลาง ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ครอบครัวขนาดเล็ก พ่อมีอาชีพรับจ้างทำสวน แม่ทำงานเป็นพนักงานวัดธรรมกาย มีพี่สาวและน้องชาย 1 คน เรียนหนังสือที่เชียงใหม่ ช่วงปิดเทอมอายุ 7-8 ปี ผู้ปกครองมักพามาทำบุญ นั่งสมาธิที่วัดธรรมกายตั้งแต่เล็ก และยังมีลูกพี่ลูกน้องเป็นญาติที่เป็นพระอาจารย์สอนธรรมมะในวัดปากน้ำอีกด้วย หลังจากจบชั้น ม.3 มีศรัทธาอยากบวชเป็นแม่ชีที่วัดปากน้ำ ได้ขออนุญาตบวชชีโดยมีพระอาจารย์เป็นผู้รับรองการบวช

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐบาลมีนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ตกต่ำ มุ่งสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพราะความเจริญไปกระจุกตัวอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ส่งเสริมวางแผนครอบครัวให้มีการวางแผนครอบครัว ดำเนินการทั้งด้านการให้การศึกษา การปรับปรุงกฎหมาย ตลอดทั้งให้บริการวางแผนครอบครัวอย่างกว้างขวางให้ถึงประชาชนในชนบทห่างไกลชนกลุ่มน้อย แหล่งเสื่อมโทรมในเขตเมืองและพื้นที่ที่มีความกดดันประชากรต่อเนื้อที่ทำกินสูง (“นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ,” 2551) แม้ว่ารัฐบาลจะให้ความสำคัญและมีมาตรการอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ผู้หญิงในชนบทยังคงบทบาทการมีส่วนร่วมสำคัญเคียงข้างช่วยเหลือครอบครัวทำงานในการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นปลูกข้าวหรือเกี่ยวข้าว และยังต้องรับผิดชอบงานบ้าน เช่น เตรียมอาหาร ตักน้ำ หน้าแล้งก็ทำงานอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ช่วยหาปลา ทอผ้า ฯลฯ ครอบครัวในชนบทไม่นิยมให้ลูกสาวศึกษาเล่าเรียนสูงนักแต่คาดหวังให้ช่วยทำงานมากกว่า จะเห็นได้ว่า แม่ชีที่มาบวชส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่แถบชานเมืองหรือในชนบท ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ส่วนใหญ่จบ ป.4 ส่วนน้อยที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยม จะเห็นได้ว่า แม่ชี 2 รูป เท่านั้นที่ได้รับการศึกษาสูงกว่ามัธยม อายุที่เริ่มบวช ส่วนใหญ่บวชตั้งแต่เด็ก หลังจากจบการศึกษา เริ่มบวชเมื่ออายุยังน้อยด้วยความศรัทธาในศาสนา มิใช่ผิดหวังจากความรัก ล้มเหลวในชีวิตการงาน จึงบวชอายุมาก แก่แล้ว ไม่มีคนดูแล ตามที่สังคมเข้าใจ

สาเหตุในการบวช

จากการสำรวจแม่ชีทั้งหมด 8 รูป 7 รูป พบว่า มาบวชด้วยความศรัทธา อย่างไรก็ตาม แม่ชีไม่ได้มาบวชด้วยวัตถุประสงค์เดียว แต่ส่วนใหญ่บวชด้วยความศรัทธา หรือมีคนชักนำ ที่เหลือส่วนน้อยบวชเพราะสาเหตุอื่น ๆ

ตารางที่ 4.6

สาเหตุในการบวช

ชื่อ-สกุล	สาเหตุที่บวช					ระยะเวลาที่ต้องการบวช
	ศรัทธา	ครอบครัว คนรู้จัก	ต้องการศึกษา	อื่น ๆ		
				เบื่อทางโลก	แก้บน เชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์	
1. แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย	/	/				ไม่กำหนด
2. แม่ชีหวานใจ ชูกร	/	/				ไม่กำหนด
3. แม่ชียุพิน ดวงจันทร์	/	/	/			1 ปี
4. แม่ชีศรีสลับ อุปมัย	/	/	/			1 ปี
5. แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์	/	/		/		15 วัน
6. แม่ชีนิตยา ปันเรือน	/	/	/			3 เดือน
7. แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด					/	3 เดือน
8. แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล	/	/	/			3 เดือน

วิเคราะห์สาเหตุในการบวช

1. บวชเพราะศรัทธา จากแนวคิดคนทั่วไปในสังคมไทยส่วนใหญ่ที่มักมองแม่ชีแบบเหมารวมตายตัว (stereotype) ว่ามาบวชเพราะต้องการอาศัยวัด สาเหตุที่บวช ส่วนมากต้องการสละทิ้งความวุ่นวายทางโลก มีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้นระบุว่าต้องการบวชเพื่อช่วยเหลือสังคม จากการศึกษาพบว่าแม่ชีส่วนมากมีการศึกษาน้อย (ประเสริฐ ทองเกตุ, 2534, น. 21) ชีวิตประจำวันของแม่ชีส่วนใหญ่ยังเป็นเรื่องของการปัดกวาด ทำอาหารถวายพระในวัด ไม่มีเวลาทำสมาธิ ไม่มีโอกาสก้าวหน้าในทางกรรมฐาน (อมรา พงศาพิชญ์, 2548, น. 69) และวิทยานิพนธ์ของ ประเสริฐ ทองเกตุ ที่ศึกษาเรื่อง “เหตุผลในการตัดสินใจบวชชี และความต้องการศึกษาต่อของแม่ชีไทย” พบว่า แม่ชีส่วนใหญ่มีความรู้ทางโลกน้อย ฐานะเดิมทางเศรษฐกิจไม่ดี (ต่ำ) สภาพทางจิตใจไม่ดี ทำให้การเข้ามาบวชชีมีเป้าหมายสำคัญเพียงอาศัยวัด ต้องการความสงบ ไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับเรื่องภายนอก บางส่วนก็มีความประพฤติที่ก่อให้เกิดภาพพจน์อันไม่สู้จะดีงามในสายตาของคนทั่วไป (น. 21) แต่จะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาสาเหตุของแม่ชีส่วนใหญ่บวชเพราะ

มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น แม่ชีรัมภาต้องตัดสินใจเลือกระหว่างการบวชกับอาชีพการงาน แต่ด้วยแรงศรัทธาจึงตัดสินเลือกบวชเป็นแม่ชี

> สมัยนั้นมีสงคราม บ้านเมืองรบราฆ่าฟันกัน คนก็ไม่ค่อยได้เรียนหนังสือเท่าไหร่ ครูสอนหนังสือก็หาไม่ค่อยได้ ศึกษาอำเภอมาขอให้เป็นครูที่โรงเรียน เราจบ ป.4 ก็เป็นครูได้แล้ว แต่ก็ไม่ได้สอนหนังสือเพราะว่าอายุไม่ครบ 15 ปี ต้องอายุ 15 ปีจึงบรรจุครู ตกลงก็เลยคิดว่าจะบวชชี มันเกิดศรัทธาอยากบวช มักไปทำบุญที่วัดระกาศ แต่ผู้ใหญ่ทัดทานว่ายังเด็ก ยังเล็กอยู่ อย่าเพิ่งบวชเลย รอให้โตอีกสักหน่อยค่อยบวช (แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2549)

ความศรัทธาในพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากการมีโอกาสได้ไปทำบุญที่วัดเป็นประจำ จนสนิทคุ้นเคยกับเจ้าอาวาส” ในกรณีของแม่ชีรัมภา เห็นได้ว่าครอบครัวมิได้ห้ามปรามเรื่องการบวช เพียงแต่ขอให้ “โตอีกสักหน่อย” จึงค่อยบวช ทำให้เห็นได้ชัดว่า แม่ชีรัมภาบวชเพราะศรัทธาเป็นอันดับแรก

แม่ชียุพินได้รับการปลูกฝังความศรัทธาทางศาสนาจากย่าและพ่อ โดยพ่อส่งลูกเรียนโรงเรียนวัดใกล้บ้าน ฝากไว้ที่บ้านย่าซึ่งอยู่ใกล้วัดเพื่อให้ท่านอบรม น้องชายของย่าบวชพระ ในระหว่างเรียนหลานทุกคนต้องถือปิ่นโตเดินบิณฑบาตตามหลวงปู่ ปิดเทอมจึงไปกลับอยู่บ้านกับพ่อแม่และอาศัยอยู่กับย่าจนจบ ป.4 ส่วนพ่อนอกจากจะมีศรัทธาในพระศาสนาแล้ว ยังมีความเห็นแตกต่างจากผู้ชายทั่วไปอีกด้วยว่าผู้หญิงไม่ควรแต่งงาน เพราะเป็นภาระต้องดูแลทั้งสามีและลูก เชื่อว่าผู้หญิงก็สามารถสืบทอดศาสนาได้เช่นกัน ความที่มีแต่ลูกสาวล้วน อยากให้ลูกสักคนบวช จึงพาลูกสาวมาบวชศึกษาธรรมอย่างน้อย 1 พรรษาเพื่อพ่อแม่จะได้บุญกุศล แต่ไม่ได้บังคับให้บวชตลอดชีวิต นอกจากจะบวชตามประเพณีแล้วก็ยังจะได้พ้นจากการครองเรือนไม่ต้องเป็นทาสรับใช้ผู้ชายด้วย

> ก่อนบวชเรามีงาน มีอาชีพ แต่ว่าพ่อเป็นคนที่มีคุณธรรมและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา คิดว่าให้มาบวชปฏิบัติศึกษาธรรม คนถ้ายังไม่ได้บวชเขาถือว่ายังเป็นคนดิบ พ่ออยากให้ลูกบวชทุกคน ไม่ได้คิดให้บวชนาน และไม่ชอบให้ลูกแต่งงาน ก็เขาเป็นผู้ชาย เขารู้ชีวิต มองลุ่มลึก ผู้หญิงแต่งงานแล้วต้องเป็นทาส ต้องดูแลสามี ท้อง คลอด เลี้ยงลูก ลำบากมากกว่า เขาจึงอยากให้ลูกบวช เวลาที่เขามาวัดปากน้ำเจอแม่ชีเด็ก ๆ เช่น แม่ชีศรีสลับ ทองเพชร เขาไหว้หมด ศรัทธาผู้หญิงบวช เราคิดจะบวชเพียง 3 เดือนเท่านั้น (แม่ชียุพิน ดวงจันทร์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2549)

แม่ชีแก้วสุภา ได้รับการปลูกฝังการบวชจากครอบครัว ซึ่งเป็นประเพณีว่าทุกคนต้องบวชก่อนมีครอบครัวอย่างน้อย 1 พรรษา พ่อแม่รักษาศีลและมีความเชื่อมั่นในศาสนา ได้เห็นพ่อแม่ญาติพี่น้อง รักษาศีล เข้าวัดตั้งแต่เด็ก ๆ ทำให้มีความเชื่อว่าการบวชได้บุญกุศล

> บรรพบุรุษเป็นแม่ชีมา ที่บ้านเราเข้าวัดกันหมด ครอบครัวปลูกฝังความศรัทธาในศาสนาให้ลูกทุกคน พ่อแม่ก็บวช แม่ก็เคยมาบวชอยู่กับหลวงพ่อสด 1 พรรษา ตอนนั้นแต่งงานมีลูก 2 คนแล้ว หลังจากสึกก็กลับไปช่วยพ่อทำนาเกลือและคลอดลูกอีก 5 คน นับรวมตัวเองด้วย คนในหมู่บ้านเดียวกันก็ไม่มองว่าผิดปกติ เพราะบ้านน้า บ้านญาติก็เข้าวัด เป็นธรรมดาว่าตระกูลนี้เข้าวัดกัน ลูกน้าบวชชีที่เกาะสีชัง บวชไล่ ๆ กัน เขาบวชก่อน 1 เดือน ปฏิบัติอย่างเดียว เชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าทำสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ได้ คนที่เชื่อมั่นตรงนี้จึงยึดมั่นในศาสนา มันอยู่ที่ศรัทธาของบุคคล (แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2549)

นอกจากนั้น แม่ชีแก้วสุภายังมีน้าสาวบวชปฏิบัติธรรมในสมัยหลวงพ่อสด ต่อมาได้เป็นแม่ชีธรรมกาย และได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่จากหลวงพ่อเป็น แม่ชีนพรัตน์ แต่เสียชีวิตตั้งแต่อายุ 19 ปี หลังจากแม่ชีนพรัตน์เสียชีวิตแล้ว ร่างกายก็ไม่เน่าเปื่อย ทำให้รู้สึกภูมิใจญาติที่ปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังตลอดชีวิตจนได้รับการเคารพนับถือ หลังจบการศึกษาจึงบวชด้วยความศรัทธา

แม่ชีนพรัตน์บวชเมื่ออายุ 16 ปี เดิมชื่อ จำนงค์ สุขเกษม เป็นแม่ชีธรรมกายซึ่งพักอาศัยอยู่ในโรงงานทำวิชชา หลวงพ่อสดเปลี่ยนชื่อให้ใหม่ว่า แม่ชี นพรัตน์ ต่อมาได้เป็นโรคไข้ทับระดู และเสียชีวิตเมื่ออายุ 19 ปี เนื่องจากการรักษาในโรคสมัยก่อนยังไม่ทันสมัย เนื่องจากวัดปากน้ำไม่มีป่าช้าฝังศพ ศพของท่านได้ถูกนำไปฝังไว้ที่ป่าช้าวัดนางชีซึ่งอยู่ตรงข้ามกับวัดปากน้ำ หลังจากนั้นเจ้าอาวาสวัดนางชีทำการล้างป่าช้าโดยขุดศพที่ฝังไว้ทั้งหมดขึ้นมาบำเพ็ญกุศล ได้พบว่าศพไม่เน่าเปื่อย 2 ศพ คือ ศพของแม่ชีนพรัตน์และศพเด็กหญิงอายุ 2 ขวบ ทางวัดจึงไม่เผา นอกจากนั้นยังบริจาคโลงแก้วให้ด้วย วัดนางชีจึงกลายเป็นวัดที่มีชื่อเสียงจากการที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้มาชมศพไม่เน่าเปื่อยของอดีตแม่ชีธรรมกายวัดปากน้ำ ศพของท่านยังอยู่ในโลงแก้ว แต่ทว่าปัจจุบันนี้ไม่ค่อยได้รับการดูแลเอาใจใส่ ศาลาตั้งโลงแก้วอยู่ท้ายวัดและทรุดโทรมมาก ดิฉันได้ไปกราบศพของท่าน เมื่อได้เห็นร่างของท่าน นับว่าเป็นสิ่งที่ยืนยันคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ไม่มีการให้ความหมายสูงต่ำ แบ่งแยกเพศหญิงว่าต่ำต้อย ไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศในการปฏิบัติธรรม

> ไม่เคยเจอกัน ไม่เคยเห็นตัวจริง แต่ก็ภูมิใจว่าเป็นญาติเรา แล้วก็ปฏิบัติจริง ๆ จัง ๆ ดีใจด้วยว่าน้ามีบุญมาก ได้ธรรมมะ น้าเป็นน้องสาวของแม่ แม่เล่าให้ฟังว่าน้าไม่พูดกับใคร ไม่ไปไหน ทำงานอยู่กับบ้าน ใครเรียกไม่มีขาน แต่เปิดประตูบ้านไปเจอเขา

เห็นน้าครั้งแรกเป็นเด็ก หลังจากน้าเสียชีวิตอยู่ในโลงแก้วแล้วแม่พามาไหว้น้าที่วัดนางชี (แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2549)

2. ครอบครัวหรือคนรู้จักติดต่อหรือมีความสัมพันธ์กับทางวัด จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกรณีศึกษามาบวช เพราะมีครอบครัว คนรู้จัก ติดต่อหรือมีความสัมพันธ์กับทางวัด เช่น ครอบครัวมักไปทำบุญกับวัดประจำ อาทิ คุณแม่ของแม่ชีหวานใจมักมาทำบุญที่วัดปากน้ำกับหลวงพ่อสดเป็นประจำทุกปีเนื่องจากศรัทธาในวิชชาธรรมกายเป็นสาเหตุรองในการบวช แม่ชีหวานใจ เล่าว่า

คุณแม่ศรัทธาหลวงพ่อวัดปากน้ำ วิชชาธรรมกายสามารถเอาบุญไปให้ได้ แล้วใครที่เจ็บไข้ได้ป่วยมีทุกข์ วิชชาธรรมกายจะช่วยได้ จึงแจวเรือมาจากสมุทรสงคราม ค้างคืน 2 คืน นอนในเรือมา ต้องมาเลี้ยงพระประจำปี มีเวลาว่างคุณแม่มีมะพร้าวน้ำตาล ก็จะมาเลี้ยงพระกับหลวงพ่อวัดปากน้ำ (แม่ชีหวานใจ ชูกร, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2549)

กรณีของแม่ชีหวานใจมีทั้งศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และมีการติดต่อระหว่างบ้านกับวัดอย่างใกล้ชิดจึงนำไปสู่การตัดสินใจบวช นอกจากศรัทธาแล้วยังบวชเพราะญาติชักชวนอีกด้วย บางรูปบวชเพราะมีสมาชิกในครอบครัวเคยบวชเป็นพระหรือแม่ชี เห็นญาติบวชเป็นพระหรือแม่ชีตั้งแต่เล็กและมีการชักชวนให้มาบวช พบว่าแม่ชี 5 รูปมีญาติเป็นพระหรือแม่ชี หรือบวชเพราะมีคนรู้จัก มีผู้แนะนำมา เช่นแม่ชีรัมภา มีญาติแม่ชีธรรมกาย เพราะมีศรัทธาทำให้ง่ายต่อการตัดสินใจบวช

คิดว่าจะบวชชี เพราะเกิดศรัทธาอยากบวชมากขณะนั้น เนื่องจากมีแม่ชีที่เป็นญาติกันชื่อ ‘แม่ชีชั้น จอมทอง’ เป็นแม่ชีธรรมกายอยู่ที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ได้แวะมาเยี่ยมบ้านปีละครั้ง เพื่อมานำเอาข้าวสารและอาหารแห้งไปถวายวัดปากน้ำ ชักชวนให้บวช แม่ชีชั้นเดินทางด้วยเรือสำปั้นใหญ่ มาเยี่ยมบ้านปีละครั้งเพื่อขอข้าวเปลือกไปสีที่บ้านญาติใกล้กันในคลองระกาดจนเป็นข้าวสาร และอาหารแห้งอื่น ๆ แล้วบรรทุกไปถวายวัดปากน้ำ มักเล่าเรื่องหลวงพ่อวัดปากน้ำ รวมทั้งเรื่องบุญบาป นรก สวรรค์ และการภาวนาวิชชาธรรมกายให้ฟัง มีศรัทธาอยากบวชอยู่กับแม่ชีธรรมกาย (แม่ชีหวานใจ ชูกร, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2549)

แม่ชีศรีสลับได้ขออนุญาตแม่บุญธรรมมาทำงานที่กรุงเทพฯ เนื่องจากมีความรู้น้อย จึงคิดว่าจะมา “ทำงานอะไรก็ได้” โดยพักที่บ้านพี่ชายแถบคลองเตย แต่ได้พบพระอุดมพร พี่ชายแท้ ๆ เพิ่งกลับจากธุดงค์มาจากถ้ำม้าร้อง อ.หลังสวน จ.ชุมพร แนะนำว่า

> หลวงพี่จะให้ทำงานอย่างประเสริฐ ได้รับการสนับสนุนจากพี่ชายพามาบวช เราก็ตกลงว่าทำงานอย่างประเสริฐก็คือการบวช หลวงพี่พามาบวชชีที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ โดยฝากให้อยู่กับแม่ชีทองแท้ ช่อเกตุ เป็นแม่ชีธรรมกาย พี่สาวแม่ชีทองดี เนื่องจากท่านเคยมีบุญคุณ ได้ช่วยเหลือแม่ชีทองแท้เมื่อป่วย ขาไม่มีแรง เดินไม่สะดวก พาหมอมารักษาจนหาย แม่ชีทองแท้ ปวารณาว่าถ้าต้องการให้ช่วยเหลืออะไร ขอให้บอก เนื่องจากต้องการทดแทนบุญคุณ รับรองเรื่องที่พักโดยให้อยู่ในห้องด้วยกัน พาไปฝากกับหัวหน้าแม่ชี ก็ได้บวชในวันนั้นเลย (แม่ชีศรีสลับ อุปมัย, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2549)

แม่ชีมะลิได้รับการปลูกฝังการบวชจากปู่และพ่อ โดยปู่บวชเป็นพระธรรมกายสมัยหลวงพ่อสดจนมรณภาพ และพ่อเป็นพระธรรมกายเช่นกัน เดินทางมาเยี่ยมปู่และพ่อที่วัดปากน้ำเสมอ ๆ ได้เห็นบรรพบุรุษบวชตลอดชีวิต ได้รับคำชักชวนจากหลวงพ่อให้บวชสัก 15 วัน มีความคุ้นเคยกับวัดปากน้ำมาก่อนทำให้มีศรัทธาในการบวช

> ตระกูลเราบวชหมดเลยนะ ตั้งแต่ปู่แท้ ๆ ก็บวชตลอดชีวิตอยู่ที่วัดปากน้ำ เป็นพระธรรมกายสมัยหลวงพ่อสด มีหน้าที่เฝ้าโบสถ์ ถูกหลวงพ่อสดส่งไปสอนธรรมกายที่ จ.นครปฐมแล้วมรณภาพที่นั่น ส่วนหลวงพ่อเราก็มาบวชที่วัดปากน้ำตั้งแต่อายุ 18 ปี เป็นเณร 1 พรรษาแล้วสึกออกไปใช้ชีวิตทางโลก มาบวชไม่สึกอีกครั้งตอนอายุ 40 กว่า ๆ พ.ศ. 2520 อายุ 21 ปี มาเยี่ยมหลวงพ่อซึ่งเป็นพ่อแท้ ๆ บวชเป็นพระที่วัดปากน้ำ ท่านประสบอุบัติเหตุรถชนที่ระยอง ทีแรกหลวงพ่อคิดบวชสักพรรษาเดียวแล้วก็จะสึก พอดีท่านได้ธรรมกายนั่นแหละ ท่านจึงไม่สึก หลังจากได้ธรรมกายแล้วท่านย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสที่ร้อยเอ็ด พ.ศ. 2530 หลวงพ่อบอกว่ามาแล้วก็อยู่วัดสัก 15 วันบวชหน่อยนะ ก็เลยตั้งใจว่าจะบวชสัก 15 วัน ก็จะกลับไปเพราะเรามีภาระต้องเลี้ยงน้องไง เผอิญอยู่แล้วก็อยู่เลย (แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2549)

กรณีของแม่ชีมะลิแสดงให้เห็นความภาคภูมิใจของครอบครัวที่ประเพณีนี้ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา “ตระกูลเราบวชหมดเลยนะ ตั้งแต่ปู่ ๆ แท้ ๆ บวชตลอดชีวิตอยู่ที่วัดปากน้ำ” ครอบครัวจึงมิได้ขัดขวางการตัดสินใจบวชชี เพราะมองว่าการที่ผู้หญิงบวชชีถือเป็นการสืบทอดประเพณีปฏิบัติในเรื่องการบวชที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แม่ชีนิตยาก็มีญาติเป็นพระในวัดปากน้ำเช่นกัน เนื่องจากอายุน้อย หากมาบวชเองโดยไม่มีผู้นำมาฝากหัวหน้าแม่ชีจะไม่รับบวช อาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาตินำมาฝากกับหัวหน้าแม่ชี พระมหาบุญชัยสนับสนุนให้เรียนทั้ง

ในวัดและนอกวัด อีกทั้งยังช่วยแนะนำวิชาบาลีด้วย ไม่เคยรู้จักแม่ชี แต่เห็นพระพี่ชายลูกพี่ลูกน้องบวชเณรอยู่ที่วัดร่ำเปิงที่เชียงใหม่แล้วย้ายมาอยู่ที่วัดปากน้ำ ชื่อพระมหาบุญชัย ปภสฺสรเมธี

พระมหาบุญชัย บวชเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ 10 ปี ที่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ศึกษาจนจบบาลีประโยค 5 (ป.ธ. 5 กรมศาสนาเทียบวุฒิ ม. 3) ย้ายมาเรียนบาลีประโยค 6 ที่วัดปากน้ำและปริญญาตรีที่มหาจุฬาวิทยาลัย ท่าพระจันทร์ ปริญญาโทที่ มศว. ประสานมิตร คณะบริหารการศึกษา พร้อมทั้งเรียนบาลี ป.ธ. 9 ด้วย และเป็นอาจารย์สอนธรรมชั้นโทที่วัดปากน้ำ

แม่ชี 3 รูป คือ แม่ชีศรีสลับ แม่ชีมะลิ และแม่ชีนิตยา บวชเพราะมีคนรู้จักบวช ไม่ได้มีศรัทธาในศาสนาอย่างแรงกล้ามาก่อน แต่เพราะการบวชกลายมาเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาในครอบครัว

3. ต้องการศึกษาต่อ ภูมิหลังพื้นเพของแม่ชีที่บวชส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย เช่น แม่ชีศรีสลับและแม่ชียุพิน หลังออกจากโรงเรียนต้องช่วยพ่อแม่ทำนา ส่วนแม่ชีมะลิช่วยแม่ขายอาหารตามสั่ง แม่ชีนิตยาจบเพียง ม.3 เท่านั้น เพราะฉะนั้น สาเหตุหนึ่งของการบวชก็คือ ต้องการศึกษาต่อในระดับมัธยม และอุดมศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ชีวิตดีขึ้น แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน แม่ชีมะลิ แม่ชีนิตยา แม่ชีแก้วสุภา ที่ตัดสินใจบวชเพราะต้องการศึกษา แบ่งการศึกษาแม่ชีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (ดูเอกสารเพิ่มเติมที่ภาคผนวก)

1. ศึกษาปริยัติธรรม
2. ศึกษาปริยัติสามัญ คือ การศึกษาทางโลก คือ กศน. และ มหาวิทยาลัย
3. ศึกษาทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญ คือ ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม

แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน แม่ชีมะลิ ศึกษาทั้งปริยัติธรรม และปริยัติสามัญ เป็นการศึกษานอกโรงเรียน เรียนทางไปรษณีย์ มหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ

> ตอนแรกคิดว่าจะบวชชั่วคราว พอหลังพรรษาแรกไปแล้วคิดว่าจะบวชนาน จะฝึกฝนตนเองเพราะว่าโอกาสอย่างนี้ไม่ค่อยมี เมื่อเรียนจบธรรมศึกษาเอก ต้องการจะไปปฏิบัติธรรมที่อื่นที่มีสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แต่แม่ชีอุดมศรีแนะนำให้เรียนบาลี บอกว่า ศรีสลับ. . . เจ้าอาวาส ท่านชอบบาลีนะ ดูซิแม่ชีสำเนียงก็เรียน (บ.ศ. 8 -ลาสิกขาแล้ว) แม่ชีที่เรียนบาลี มี 5 รูป ควบกับการศึกษาผู้ใหญ่ชั้นประถม มัธยมศึกษาที่วัดนาคปรกซึ่งอยู่ติดกับวัดปากน้ำ เดินไปเรียนตอนเย็น แต่ค่าเล่าเรียนท่ากับฆราวาส เรียนปริญญาตรีที่รามคำแหง คณะศึกษาศาสตร์ ปริญญาโทสาขาภาษาศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยปูนา อินเดีย (แม่ชีศรีสลับ อุปมัย, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2549)

เดิมทีมาบวช พ.ศ. 2516 เรียนธรรมศึกษา และบาลีด้วย คู่กันไปเรื่อย ๆ จบ บ.ศ.6 แล้วจึงไปเรียน กศน. จนจบ ม.6 แล้วเรียนรามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์ เอก ภาษาไทย ศิลปศาสตรบัณฑิต จบ พ.ศ. 2535 แล้วต่อโทที่มหาวิทยาลัยมหิดล สาขา พุทธศาสตร์ จนจบใน พ.ศ. 2542 (แม่ชียุพิน ดวงจันทร์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2549)

สอบธรรมศึกษาโทได้ที่ 3 ธรรมเอกได้ที่ 2 เรียนบาลีได้ 4 ประโยคเท่านั้น บ.ศ. 5 เรียน แล้วเป็นตาแดงต้องหยุดรักษา ต่อมาก็ออกไปเรียนภาคค่ำ เดินไปเรียน ป.5-7 ที่วัด นาคปรก เสร็จแล้วก็ไปเรียนที่วัดประดู่ในทรงธรรม 2 ปี จบปริญญาตรีที่รามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์รามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์ (แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2549)

หลังจากบวชแล้ว แม่ชีนิตยาศึกษาเพียงธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก โดยเน้นศึกษาเฉพาะปริยัติสามัญเท่านั้น

จบธรรมศึกษาเอกแล้ว เรียน กศน. ม.4-ม. 6 ที่วัดนาคปรกวันอาทิตย์ ๆ ละ 1 วัน 2 ปี ค่าใช้จ่ายทางบ้านส่งให้ ไม่เรียนบาลี มุ่งศึกษาทางโลกอย่างเดียว ตอนแรกคิดจะ เรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะศิลปศาสตร์ หรือกฎหมาย แต่วัดปากน้ำอยู่ฝั่ง ธนบุรี การเดินทางไปเรียนใช้เวลาอย่างน้อย 2 ชม ตัดสินใจเปลี่ยนมาเรียนทาง ไปรษณีย์ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยใช้สถานที่เรียนที่วัดนวลนรดิศข้าง วัดปากน้ำกับเพื่อนเป็นกลุ่ม ดูหนังสือจากชุดหนังสือที่ทางมหาวิทยาลัยส่งมา สะดวกกว่าการไปเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก

แม่ชีแก้วสุภาบวชเพื่อศึกษาธรรม ต้องการศึกษาธรรมศึกษา อภิธรรม และบาลี เท่านั้น เพราะเชื่อว่าการเรียนธรรมมะได้บุญมากกว่าเรียนปริยัติสามัญ หากไม่ศึกษาปริยัติก็จะ ปฏิบัติธรรม “บวชแล้วก็เรียนธรรมศึกษาคู่กับอภิธรรมเลย จบอภิธรรมบัณฑิตแล้วรับใบประกาศ กับเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ การเรียนก็เป็นกุศล แต่ไม่ชอบเรียนบาลี ชอบเรียนอภิธรรมมากกว่า เป็น นักบวช ถ้าไม่เรียนก็ต้องลงมือปฏิบัติเลย ถือว่าเป็นการศึกษาทางพระศาสนา เรียนเท่าที่จะเรียนได้”

แม่ชีแก้วสุภาบวชเรียนอภิธรรมจนจบชั้นสูงสุด เรียนเป็นกลุ่มกับเพื่อนแม่ชีที่อายุ น้อย ๆ ไม่กี่รูป แม่ชีส่วนใหญ่จะมีอายุมาก ถ้าแม่ชีอายุมากก็จะปฏิบัติอย่างเดียว เป็นการแบ่งผู้ ศึกษาปริยัติธรรมโดยการใช้อายุผู้ศึกษาเป็นเกณฑ์ นอกจากปริยัติธรรมแล้วช่วยทำครัวในฤดูร้อน 2 เดือนต่อปี จนจบอภิธรรมชั้นสูงสุดปี พ.ศ. 2538 หลังจากนั้นเป็น อ.แม่ชี สอนรุ่นน้องชั้นจุลโท 1 ปี ได้รับคำแนะนำจากแม่ชีให้มาเรียนบาลีที่วัดปากน้ำ คุณแม่ได้พาย้ายมาอยู่ที่วัดปากน้ำตั้งแต่ พ.ศ. 2545 ทำครัวและเรียนบาลีไปด้วย

4. บวชเพราะสาเหตุอื่น ๆ แม่ชีส่วนใหญ่มาบวชด้วยความศรัทธา แต่ก็มีบางส่วนที่บวชด้วยสาเหตุอื่น คือ คือ บวชแก้บน หรือ บวชเพราะเบื่องานจึงบวชเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น แม่ชีวันเพ็ญ ก่อนผ่าตัดบนไว้ว่าถ้าหายป่วยแล้วจะบวชชี 3 เดือน บวชแก้บนหลังการผ่าตัดเพื่อให้หายป่วยจากการผ่าตัดเนื้องอกมดลูก

> เมื่อ พ.ศ. 2525 น้ำท่วมมากทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด สวนก็ถูกน้ำท่วมด้วย แม่ลงทำสวนลุยน้ำในท้องร่อง ให้เราทำงานบ้าน เฝ้าบ้านอยู่บนเรือน วันหนึ่งแม่บอกว่าตกขาวมากและออกสีแดง ไปตรวจที่ รพ. ศิริราช และจุฬา หมอบอกว่าแม่อาจมีเชื้อมะเร็งมดลูก พอรู้ข่าวว่าแม่จะเป็นมะเร็งก็ร้องไห้ตลอดทางกลับบ้าน ได้แวะไปบ้านเพื่อนน้องชาย บอกให้ส่งข่าวไปบอกน้องชายที่ทำงานที่กรมทหารเรือ อ สัตหีบ รวมทั้งได้บนกลางแจ้ง 3 วัด คือ หลวงพ่อโสธร วัดบ้านแหลม หลวงพ่อโต วัดระฆัง และหลวงพ่อวัดมะกอกซึ่งเป็นวัดในละแวกบ้าน ขอให้แม่พบหมอดี รักษาโรคจนหาย และยังบนเพิ่มเติมว่าถ้าแม่เจ็บป่วยขอให้รับความเจ็บป่วยจากแม่มาครึ่งหนึ่ง ปีต่อมารู้สึกว่าท้องแข็ง จึงไปตรวจที่โรงพยาลบาลหญิงกับเพื่อน หมออุลตราซาวน์พบว่าเป็นเนื้องอกและนัดให้ผ่าตัดในสัปดาห์ต่อมา นึกได้ว่าเคยบนไว้เมื่อปีที่แล้วว่าถ้าแม่เจ็บป่วยขอให้เป็นครึ่งหนึ่ง จึงได้เป็นเนื้องอกและต้องผ่าตัด ก่อนผ่าตัดบนไว้ว่าถ้าหายป่วยแล้วจะบวชชี 3 เดือน (แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2549)

นอกจากนั้นยังอาจมาบวชเพราะเบื่องานทางโลก ดังเช่น แม่ชีมะลิ ครอบครัวประกอบอาชีพขายอาหารตามสั่ง แต่เพราะไม่ชอบบริการ ใจไม่รักอาชีพ เชื่อว่าการบวชเป็นชีวิตที่ได้บุญและอยากแข่งขันการทำบุญ เห็นว่าการประกอบอาชีพของฆราวาสเป็นความวุ่นวาย มีลักษณะแก่งแย่งชิงดี ต้องแข่งขันกัน

> พูดจริง ๆ เราเป็นคนที่ไม่ชอบอยู่กับคนมาก ๆ คล้าย ๆ กับการทำอาหารตามสั่งเนี่ย ต้องเอาใจลูกค้า ต้องดูแล ทำความสะอาด คิดว่าชีวิตนี้มันทุกข์ทรมานกับสิ่งที่ต้องเป็นอยู่ ปกติเราเป็นตัวของเราเอง อาศัยที่ต้องรับใช้คนนี่เป็นสิ่งที่เกลียดที่สุด ทีนี้สาเหตุที่ต้องมาขายของที่ตลาดเพราะว่าน้องเรียนแล้วบ้านก็อยู่ไกลจากความเจริญอยู่ที่ อ.ท่าตะโก ก็ต้องออกมาที่ตลาดเพื่อเพื่อที่จะมาทำหน้าที่ส่งน้องเรียนนี่แหละ ความที่ใจเรามันไม่รักกับอาชีพที่ทำอยู่ มันเลยคิดว่าเบื่อเหลือเกินที่จะต้องกลับไปบริการคนโน้นคนนี้ (แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2549)

จะเห็นได้ว่า แม่ชีส่วนใหญ่มีศรัทธาอยู่แล้ว นอกจากศรัทธาแล้วยังประกอบด้วยสาเหตุอื่น ๆ อีก เช่น คนในครอบครัวมีความคุ้นเคย มาทำบุญที่วัดเสมอ ๆ ครอบครัวมีความ

ศรัทธาหลวงพ่อวัดปากน้ำ และมักมาเลี้ยงพระที่วัดเป็นประจำ หรืออาจบวชเพราะต้องการศึกษาก็ได้ ที่บวชด้วยความศรัทธา และมีญาติ คนรู้จักสนิทสนมกับวัดจะบวชจนเป็นประเพณีในครอบครัว และมักบวชแบบไม่มีกำหนด เช่น แม่ชีรัมภา แม่ชีหวานใจ แม่ชีแก้วสุภา ซึ่งต่างจากบวชเพราะสาเหตุอื่น เช่น เบื่อทางโลก หรือบวชแก้บนเพื่อความเป็นศิริมงคลในชีวิต ผู้ที่บวชต้องการศึกษาจะบวชระยะสั้น ๆ เพียง 15 วัน 3 เดือน 1 ปี ดังเช่น กรณีแม่ชีวันเพ็ญ แม่ชียุพิน แม่ชีศรีสลับ และแม่ชีนิตยา หรืออาจบวชจนจบการศึกษาแล้วจึงลาสิกขาก็ได้

สรุปสาเหตุของการบวช

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การบวชของแม่ชีมีหลากหลายสาเหตุ ซึ่งต่างจากแนวคิดของคนทั่วไปที่มักมองแม่ชีที่มาบวชด้วยสาเหตุเดียวเท่านั้น ส่วนใหญ่มาบวชด้วยความศรัทธา มีคนรู้จัก คนในครอบครัวมาทำบุญ บวชหรือมีความสัมพันธ์กับวัดมาก่อน นอกจากศรัทธาแล้วยังบวชเพราะเชื่อถือญาติอีกด้วย และสาเหตุในการบวชเป็นชีก็ไม่แตกต่างไปจากการบวชของสามเณร หรือภิกษุเท่าใดนัก พระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งนิยมบวชเรียนตามประเพณี คือ บวชแล้วศึกษาเล่าเรียนเพื่อจะได้อ่านออกเขียนได้และมีความรู้บางอย่าง ติดตัวไปใช้ชีวิตหลังลาสิกขา นอกจากนั้นงานศึกษา เรื่อง การศึกษาความเชื่อในผลของความดี (2551) ได้สรุปสาเหตุการบวชของสงฆ์มีสาเหตุหลายประการ คือ

1. พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย พาไปวัด และสอนให้ทำความดีตั้งแต่เด็ก
2. ได้มีโอกาสปฏิบัติดูแลพระสงฆ์ เกิดความศรัทธาเชื่อในการทำความดี
3. บ้านอยู่ใกล้วัด มีโอกาสไปวัดบ่อย ๆ
4. บุคคลในครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี
5. มีผู้ชักชวนให้เข้าวัด สร้างความดี
6. เกิดจากการทำนายดวงชะตา ให้เข้าวัดสะเดาะเคราะห์
7. เห็นแบบอย่างที่ดีจากการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ เกิดความศรัทธาเลื่อมใส
8. นับถือศาสนาพุทธ ควรยึดมั่นในประเพณีของชาวพุทธ
9. สนใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงศึกษาเรียนรู้

ประเพณีวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาในเมืองไทย การบวชเป็นประเพณีทางศาสนาที่นับว่าสำคัญยิ่ง ครอบครัวที่มีบุตรชาย มีประเพณีการบวชเกิดจากความเชื่อ เกิดจากค่านิยม หรือจากความเลื่อมใสศรัทธาในคำสอนของพระพุทธองค์ที่ปฏิบัติกันมาช้านาน ผู้บวชจะเป็นเหมือนผู้นำทางให้พ่อแม่และญาติพี่น้องไปสู่สวรรค์แล้ว การบวชตามประเพณี เป็นค่านิยม

ของผู้ชายไทย อายุครบ 20 ปีแล้วจะต้องบวชก่อนการแต่งงานมีครอบครัว เป็นการเตรียมพร้อมที่จะนำตัวเองไปสู่เส้นทางภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ ที่ต้องเพิ่มความรับผิดชอบมากขึ้น สำนวนไทยที่ว่า “บวชก่อนเบียด” ก็มีมาแต่โบราณควบคู่กับการบวชเรียน นิยมให้ลูกชายบวชก่อนแต่งงาน การศึกษาธรรมะทำให้เข้าใจโลกและชีวิตมากยิ่งขึ้น พร้อมที่จะออกไปครองเรือนและใช้ชีวิตที่ดีงามตามค่านิยมของพระพุทธศาสนาได้ ครอบครัวและสังคมไทย มักสนับสนุนการบวชของผู้ชายมากกว่า การบวชพระถือว่าเป็นส่วนสำคัญของชีวิต “ลูกผู้ชาย” เพราะเป็นการบวชทดแทนค่าน้ำนมแม่ ทำให้พ่อแม่ได้บุญสูงสุด (*อานิสงส์ของการบวช*, 2551) เป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่มุ่งเน้นอบรมจิตใจ เติมเต็มชีวิตผู้ชายให้สมบูรณ์ เป็น “จุดเปลี่ยนผ่าน” เข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่เปลี่ยนจาก “คนดิบ “เป็น”คนสุก” หลังจากบวชแล้วผู้ชายจึงจะแต่งงานมีครอบครัว การบวชทำให้ผู้ชายกลายเป็นคน “สมบูรณ์แบบ” และเป็นที่ยอมรับในสังคม

แต่สำหรับผู้หญิง ความเป็นหญิงที่สมบูรณ์แบบไม่ใช่การบวช หากแต่เป็นการแต่งงานมีครอบครัวที่มีสถานภาพเป็นเมียและเป็นแม่ นอกจากนั้น วาทกรรมจารีตที่กำหนดขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนาได้ผลิตซ้ำและตอกย้ำอัตลักษณ์ของผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้เลี้ยงดูหรือมีความเป็นแม่ (motherhood) ความเป็นแม่ถูกมองว่าเป็นหน้าที่ ๆ สัมพันธ์กับความเป็นผู้หญิง การมีสถานภาพเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงได้รับความเคารพนับถือจากสังคม ชาวพุทธได้รับการบ่มสอนให้เคารพบูชาแม่ในฐานะ “ครูคนแรก” ของตน (Suluk, 1982, p. 22) และวาทกรรมในพระพุทธศาสนาได้ชี้แนะว่าความเป็นแม่ คือ “ปริมณฑลสะสมบุญ” (Keyes, 1984) ผู้หญิงสะสมบุญให้ตนเองโดยผ่านความเป็นแม่ การได้เป็นแม่คน ได้เลี้ยงดูลูกชาย (ถ้ามี) จนเติบโต ให้ลูกชายบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุ หรือได้อุปถัมภ์ศาสนา ใส่บาตรให้พระสงฆ์จะได้รับบุญกุศลสูงและจะได้ขึ้นสวรรค์ (อมรา พงศาพิชญ์, 2548, น. 216) เป็นสถานภาพศักดิ์สิทธิ์ที่ใคร ๆ ละเมิดมิได้ เช่น มีความเชื่อเรื่องบาปกรรมในการทำร้ายผู้ที่เป็นแม่ เป็นต้น อีกทั้งยังมีคติที่ใช้ควบคุมเพศวิถีของผู้หญิงอีกมากมาย ซึ่งแตกต่างจากความเป็น “หญิงสาวธรรมดา” สังคมไทยมักไม่สนับสนุนให้ผู้หญิงบวช การที่ผู้หญิงบวชจึงถูกมองว่าไม่รับผิดชอบ “เป็นการขัดจังหวะชีวิต” สังคมมักมองการบวชแม่ชีแตกต่างจากการบวชพระว่าการบวชชีเป็นผู้หญิงที่มีปัญหา ละทิ้งบทบาทหน้าที่ของความเป็นผู้หญิงสมบูรณ์แบบ ปฏิเสธตำแหน่ง สถานภาพเมียและแม่ที่สังคมวางไว้

จากการศึกษาสาเหตุของการบวช แม่ชีหลายรูปบวชเพราะมีศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จากการที่ได้เห็นคนในครอบครัวบวชตั้งแต่เล็ก ๆ ถูกชักชวนให้บวชหรือถูกพามาบวช ดังเช่น แม่ชียุพิน บวชตามความต้องการของพ่อซึ่งไม่มีลูกชาย ดังนั้น จึงต้องการให้ลูกสาวบวชชี 1 พรรษาแทนการบวชพระเพื่อที่พ่อแม่จะได้บุญจากการบวชของลูก สะท้อนให้เห็นค่านิยมทางศาสนาของครอบครัวไทยเรื่องนักบวชได้บุญสูงกว่าเป็นฆราวาสทำบุญให้ทานปกติ การบวชเพื่อศึกษาต่อก็ทำ

ให้ชีวิต “ดำเนินไปได้ด้วยดี” จากเด็กหญิงที่มีการศึกษาเพียงระดับประถมต้น มีความรู้มากขึ้นจนสามารถยกระดับชีวิตเปลี่ยนเป็น “แม่ชีอาจารย์” ในเวลาต่อมา การบวชจึงมิใช่การขัดจังหวะชีวิตแต่อย่างใด ในทางตรงข้ามกลับเป็นการเติมเต็มให้ชีวิต ทำให้ชีวิตของผู้หญิงสมบูรณ์มากขึ้น และมีความสำคัญเท่า ๆ กับการบวชพระเช่นกัน

การปรับตัวเข้ากับองค์กร (Becoming Nun)

ตารางที่ 4.7
หน้าที่ประจำหลังบวช

ชื่อ-สกุล	นั่งสมาธิภาวนา	ช่วยงานวัด		ศึกษาเล่าเรียน				
				ปริยัติสามัญ		ปริยัติธรรม		
		ทำครัว	ศาลา	กศน.	มหาวิทยาลัย	บาลี	อภิธรรม	ธรรมศึกษา
1. แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย	/	/						/
2. แม่ชีหวานใจ ชูกร	/	/						/
3. แม่ชีศรีสลับ อุปมัย	/	/		/	/	/		/
4. แม่ชียุพิน ดวงจันทร์	/	/		/	/	/		/
5. แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์	/		/	/	/	/		/
6. แม่ชีนิตยา ปันเรือน	/		/	/	/			/
7. แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด	/	/						/
8. แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล	/	/				/	/	/

หลังจากบวชแล้ว แม่ชีทุกรูปมีหน้าที่ 3 อย่างคือ ปริยัติ คือ ศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติ คือ การภาวนา และ ช่วยเหลืองานวัด ซึ่งแบ่งออกเป็นงานครัวและศาลา ซึ่งสามารถเลือกทำได้ตามความถนัด แม่ชี 6 รูป คือ แม่ชีรัมภา แม่ชีหวานใจ แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน แม่ชีวันเพ็ญ และแม่ชีแก้วสุภา ทำครัว แผนกศาลา 2 รูป คือแม่ชีมะลิและแม่ชีนิตยา ในเรื่องการศึกษาปริยัติ แม่ชีทุกรูปสามารถเลือกศึกษาทั้งปริยัติธรรมและสามัญ ตามกฎของวัดปากน้ำแม่ชีต้องศึกษาปริยัติธรรม คือ ธรรมศึกษา ตรี โท เอก ก่อน จากนั้นเลือกศึกษาได้ทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญ แม่ชีแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. แม่ชีธรรมกาย เป็นที่น่าสังเกตว่า แม่ชีกลุ่มที่ศึกษาเฉพาะปริยัติธรรม คือ ธรรมศึกษาตรี โท เอก พร้อมกับปฏิบัติธรรมไปด้วย เช่น ศึกษาธรรมและภาวนาควบคู่กันไป จนสามารถ

เห็นดวงธรรมที่ศูนย์กลางกายก็จะกลายเป็นแม่ชีธรรมกาย เช่น แม่ชีรัมภา แม่ชีหวานใจ ส่วนแม่ชีที่ไม่เห็นดวงธรรมก็จะทำงานครัว หรือแผนกศาลาเท่านั้น แม่ชีรัมภาทำครัวและปฏิบัติสมาธิไปด้วย ในช่วงเข้าพรรษามีการสอนธรรมะศึกษา เรียนธรรมะศึกษา 3 ปี ชั้นตรี โท เอก เท่านั้น เน้นการปฏิบัติตามคำสอนของหลวงพ่อสด ได้เห็นดวงธรรมที่ศูนย์กลางกาย ขณะที่หลวงพ่อนำเวียนเทียน

> เดือนพฤษภาคมถัดมา วันนั้นเป็นวันวิสาขบูชา วันเพ็ญกลางเดือน 6 ต้องเวียนเทียน เราก็ไปเวียนเทียนกับเขา หลวงพ่อสดสอนธรรมมะเสร็จแล้วท่านก็นำเวียนเทียน บอกว่า เอ้า. . . คนที่มาเวียนเทียนเนี่ย. . . เวียนเทียนแล้วให้แหงนดูบนท้องฟ้านะ มองบนอากาศจะเห็นพระพุทธรูปสวย องค์ขาวใส ก็มีคนเห็นองค์พระพุทธรูปใสสว่าง เห็นด้วยตามนุษย์นี่แหละ ส่วนเราแทนที่จะเห็นบนฟ้ากลับเห็นองค์พระในกายของตัวเองที่ศูนย์กลางกาย ก็เลยได้องค์พระในวันนั้น (แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2549)

นอกจากนั้น แม่ชีรัมภายังได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่เพื่อความเหมาะสมกับหน้าที่ การถูกเปลี่ยนชื่อจึงเป็นการเปลี่ยนผ่านจากฆราวาสเป็นแม่ชี ถูกหลวงพ่อสดจัดระเบียบ ทำให้มีอัตลักษณ์ตามหน้าที่ในองค์กร แม่ชีหวานใจก็ภาวนาวิชชาธรรมกาย ได้ธรรมกายจากคำสอนของหลวงพ่อเช่นกัน

> หลวงพ่อมักจะถามคุณแม่ว่า มีลูกเล็ก ๆ ไหม ถ้ามีให้พามาภาวนา หลวงพ่อก็บอกว่าเด็ก ๆ จะเห็นดวงแก้วได้เร็วปฏิบัติได้เร็ว ผู้ใหญ่จะเห็นช้า เพราะว่าใจไม่ค่อยสงบ ฉันก็อยากจะได้ดวงแก้ว อายุ 12 คุณแม่พามาวัด หลวงพ่อสอนให้เห็นดวง ก็ง่าย ๆ ฉันก็ทำง่าย ๆ นะสอนกำหนดดวงแก้ว ซ้อนกายในธาตุทั้ง 4 หน้าธาตุน้ำ หลังธาตุไฟ ซ้ายธาตุลม ขวาธาตุดิน ศูนย์กลางกาย เอาใจไปจับที่เหนือสะดือสองนิ้วศูนย์กลางกายเป็นอากาศธาตุ ให้กำหนดตรงนั้นให้มีดวงแก้วใส ทำง่าย ๆ หลวงพ่อพูดก็ทำได้เลย ภาวนา 18 กายรู้สึกเหมือนกับขึ้นบันได 12 ขั้น ว่าขั้นนี้มันอะไร ตั้งแต่ดวงธรรม ดวงศีล ดวงสมาธิ หลวงพ่อก็จะสอนดวงธรรม ดวงปฐมมรรคหรือดวงสติปัฏฐานสี่ (แม่ชีหวานใจ ชูกร, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2549)

หลังจากได้เห็นดวงธรรม หลวงพ่อสดให้บวชเป็นแม่ชีธรรมกาย มีหน้าที่ทำวิชชาธรรมกาย พักอยู่ในโรงงานทำวิชชาเท่านั้น แม่ชีหวานใจเริ่มบวชอายุ 18 ปี ทั้ง 2 รูปพักอยู่ในโรงงานทำวิชชาตามเวรที่หลวงพ่อจัดไว้ “มี 3 เวร อยู่เวร 2 เข้า 8 โมงเช้าก็ออกเที่ยง เปลี่ยนทานอาหาร แล้วบ่ายโมง เลิก 4 โมง จากนั้นยังมีรอบไปถึง 2 ทุ่ม หลวงพ่อบอกวิชชาอยู่ที่เพิง ท่านจะบอกให้ได้ยินเสียงกั้น 2 ด้าน มีพระธรรมกายอยู่อีกข้างหนึ่ง แม่ชีธรรมกายก็ค้างอยู่ในโรงงาน เป็นบ้าน 2 ชั้น”

2. แม่ชีอาจารย์ผู้บริหาร แม่ชีที่ไม่เห็นดวงธรรม จึงทำครัวและแผนกศาลา พร้อมกับศึกษาปริยัติธรรม และปริยัติสามัญ แม่ชีที่เลือกศึกษาปริยัติธรรมบาลี 6 รูป อภิธรรม 1 รูป ศึกษาปริยัติสามัญ กศน. 4 รูป มหาวิทยาลัย 5 รูป เลือกศึกษาทั้งกศน. และมหาวิทยาลัย 4 รูป ศึกษาทั้งปริยัติสามัญ (กศน. มหาวิทยาลัย) และปริยัติธรรมบาลีด้วย 3 รูปเท่านั้น คือ แม่ชียุพิน ศรีสลับ และแม่ชีมะลิ ศึกษามหาวิทยาลัยและบาลี 4 รูปคือ แม่ชียุพิน แม่ชีศรีสลับ แม่ชีมะลิ ในจำนวนแม่ชีทั้งหมด แม่ชีแก้วสุภารูปเดียวเน้นศึกษาเฉพาะปริยัติธรรม คือ ธรรมศึกษา อภิธรรม และบาลี

แม่ชีศรีสลับ และแม่ชียุพินหลังจากบวชเลือกเป็นแม่ชีโรงครัว พักอยู่ที่ตึกอนาลัยเก่าซึ่งเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น เล่าว่า

> แต่ละคนมีหน้าที่ไม่เหมือนกัน คนที่มีนิสัยปัจจัย ความรักในเรื่องใดก็จะไปทางนั้น นั่งสมาธิก็เป็นบุญเหมือนกัน เป็นบุญละเอียด ใช่. . . ถูกต้อง แต่ก็มีคนที่บวชแล้วบางคนต้องมีหน้าที่ทำครัว ถ้าไม่มีคนทำครัวแล้วคนที่นั่งสมาธิจะไปกินที่ไหน ใช่ไหม เป็นหน้าที่ ๆ จะต้องรับผิดชอบ และเป็นหน้าที่ ๆ ได้บุญเหมือนกัน เราไม่เห็นดวงธรรม จึงเลือกทำครัว (แม่ชีศรีสลับ) คิดจะบวชพรรษาเดียว นั่งภาวนาไม่เห็นดวงธรรม ก็ต้องเรียนธรรมศึกษา และทำครัว เป็นลูกมือแม่ชีหน้าเตาใหญ่ ช่วยทำงานสารพัดในครัว (แม่ชียุพิน ดวงจันทร์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2550)

แม่ชีทุกรูปปฏิบัติธรรมภาวนาวิชชาธรรมกายร่วมกัน มีแม่ชีเพียง 2 รูปเท่านั้น คือ แม่ชีรัมภาและแม่ชีหวานใจภาวนาจนเห็นดวงธรรม เปลี่ยนสถานภาพจากแม่ชีโรงครัวเป็นแม่ชีธรรมกาย แม่ชีศรีสลับ จบบาลีศึกษา 4 และปริญญาโทที่ประเทศอินเดีย แม่ชียุพิน ช่วยงานวัดพร้อมทั้งศึกษาปริยัติธรรมทั้งธรรมศึกษา บาลี ปริยัติสามัญ กศน. และมหาวิทยาลัย จบบาลีศึกษา 7 และปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยมหิดล ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์สอนธรรม เปลี่ยนสถานภาพจากแม่ชีโรงครัวและศาลา เป็นอาจารย์สอนธรรมศึกษาแม่ชีที่โรงเรียนภาวนานุสนธิ์ และยังเป็นอาจารย์ที่โรงเรียนธรรมจารินี สถาบันแม่ชีไทยปากท่อ อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี ปัจจุบันเป็นผู้บริหารการศึกษาที่มหาวิทยาลัยปชาบดีเถรี อ.ปักธงไชย จ.นครราชสีมา ไม่ได้รับนิตรภัตรจากวัดแต่ได้รับจากมหามกุฏราชวิทยาลัย แม่ชีมะลิ ศึกษาจบบาลี 4 และปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จะเห็นได้ว่า แม่ชีสามารถเลือกศึกษาได้ตามอัธยาศัย การเลือกศึกษาเพียงปริยัติธรรมหรือศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมมีผลทำให้แม่ชีมีสถานภาพแตกต่างกันไป เนื่องจากความรู้ที่ได้รับแตกต่างกันจะถูกนำมาผสมผสานปรับใช้ในงาน การศึกษาปริยัติสามัญทำให้แม่ชีบางรูปสามารถเป็นอาจารย์สอนได้ทั้งภายในละนอกวัดในระดับมหาวิทยาลัย เช่น แม่ชียุพิน และแม่ชีศรีสลับ การศึกษาจึงเป็นการเพิ่มบทบาทของแม่ชีในองค์กรอย่างเห็นได้ชัดเจน

3. แม่ชีโรงครัวและศาลา แม่ชีที่ปฏิบัติและยังไม่ได้เห็นดวงธรรมที่ศูนย์กลางกาย จะมีหน้าที่ทำครัวและแผนกศาลา เลือกทำหน้าที่ต่างกันตามความชอบ ความถนัด รวมทั้งสุขภาพของแต่ละรูป งานครัวมีหลายแผนก เช่น หุงข้าว หั่นผักและเนื้อสัตว์ ปรุงอาหารหน้าเตาใหญ่ ตักอาหาร ปอกผลไม้ และทำน้ำปานะ โดยแต่ละแผนกต้องทำงานประสานกันเพื่อให้อาหารเสร็จทันเวลาทั้งเช้า เพล แม่ชีวันเพ็ญบวชหลังผ่าตัดเนื้องอก เป็นแม่ชีโรงครัว เลือกทำงานครัวที่ไม่หนักมากเกินไป สุขภาพยังไม่ดี จึงศึกษาเพียงธรรมศึกษา ตรี โท เอก เท่านั้น ไม่ศึกษาปริยัติสามัญ

เมื่อมาบวชเพิ่งผ่าตัดเสร็จ ร่างกายยังไม่ค่อยดี ป่วย มาทำงานเป็นแม่ชีโรงครัว น้องสะใภ้มากราบเรียนเจ้าอาวาส ว่าพี่สะใภ้มาบวชใหม่ เพิ่งผ่าตัดเสร็จ ร่างกายยังไม่แข็งแรงดี ขอให้เจ้าอาวาสบอกหัวหน้าแม่ชี อย่าเพิ่งให้ทำงานหนัก หัวหน้าแม่ชีขอดูแผลผ่าตัด และไม่ให้ทำงานหนักมาก ช่วยล้างจาน ชาม ถาดอาหาร งานประจำทำน้ำปานะ ทำจนเป็นงานประจำ ส่วนการปอกผลไม้ ต้องมือเบา ทำน้ำปานะต่อจากแม่ชีสมคิด พ.ศ. 2532 เนื่องจากแม่ชีสมคิดเสียชีวิตเพราะไข้ทับระดู ก็รับหน้าที่ทำน้ำปานะมาเรื่อย ทำน้ำปานะในตอนบ่าย ช่วยหารายได้เข้าวัด

แม่ชีแก้วสุภาเป็นแม่ชีโรงครัวแผนกครัวพิเศษ ช่วยจัดสำรับแล้วยกสำรับไปตามตึก เช่น หอสังเวชนีย์สถานที่ประดิษฐานโลงศพ (หอหลวงพ่อ) ส่งสำรับพระผู้ใหญ่ สำรับพระภิกษุป่วยที่ตึกเนกขัมม์ และทำงานครัวอื่น ๆ เช่น คั้นกะทิ ล้างถาดอาหาร

บวชอยู่ต่างจังหวัด 9 ปี มีแม่ชีแนะนำให้มาเรียนบาลี ย้ายมาอยู่ที่วัดปากน้ำตั้งแต่ พ.ศ. 2545 ไม่ได้ธรรมมะเหมือนกับน้า (แม่ชีนพรัตน์) เป็นแม่ชีโรงครัว ช่วยจัดสำรับแต่เช้า มีหน้าที่ยกสำรับไปส่งตามที่ต่าง ๆ ถ้ารายการอาหารมีกะทิก็จะช่วยคั้นมะพร้าว เสร็จก็ไปเรียนบาลี กลับจากเรียนก็มาครัว หลังเพลแล้วล้างชาม ล้างถาด (แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2549)

รายการอาหารต้องใช้กะทิเกือบทุกวัน ประมาณ 20-30 กิโล แม่ชีต้องคั้นกะทิอย่างน้อย 1 ชั่วโมง ครั้งละ 5 รูป เริ่มตั้งแต่ 6.30 น. ที่คั้นมะพร้าวเป็นแป้นไม้ ใส่มะพร้าวลงในกะละมังอะลูมิเนียม แบ่งมะพร้าวใส่ลงถุงไนล่อนแล้ววางบนแป้น ให้แม่ชีรูปร่างใหญ่ น้ำหนักตัวมากนั่งทับแป้นไม้ น้ำกะทิจะไหลออกมาก แล้วแยกไปอีกกะละมังหนึ่ง เติมน้ำอุ่นลงไปในมะพร้าวแล้วขยำใส่ถุงไนล่อนสลับไปมา 2 กะละมังจนหมดจึงได้น้ำกะทิ 1 หม้อ หัวหน้าโรงครัวให้คั้นน้ำกะทิ 8 ครั้ง แยกเป็น 8 หม้อ น้ำกะทิหม้อ 1-2 เป็นหัวกะทิ ใช้ทำขนม น้ำต่อ ๆ ไปใช้แกง

หลังจากบวชครบ 15 วัน แม่ชีมะลิยังไม่เห็นดวงธรรม จึงเลือกเป็นแม่ชีโรงครัว เพื่อสนับสนุนนโยบายโรงครัวของวัด ทำงานโรงครัวไปด้วยพร้อมกับศึกษาทั้งปริยัติธรรมในวัดและปริยัติสามัญ พักบริเวณเรือนไทยซึ่งห่างจากริมน้ำกับแม่ชีห้องละ 2 รูป ที่อยู่ของแม่ชีมีหลายที่

อาทิ ตึกโรงครัว เรือนไทยและตึกอนาลัยเก่าซึ่งเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น ช่วงเช้าทำงานครัว ตอนบ่ายเรียนธรรมศึกษา

> ภาวนาแล้วยังไม่เห็นดวงธรรม หลวงพ่อชวนให้บวชเรียนหนังสือ เลยเลือกทำครัว สมัยนั้นโรงครัววัดปากน้ำยังเป็นครัวไม้ธรรมดา ทำสารพัดตั้งแต่หั่นหมู หั่นผัก เป็นลูกมือช่วยหุงข้าว ไม่ทำอยู่อย่างเดียว คือ ทำกับข้าว เพราะว่าทำไม่เป็น แต่ไม่ได้ช่วยขนฟืนนะ เพราะเป็นหน้าที่ของคนหุงข้าวเขา ช่วยล้างชามด้วย ตักน้ำในคลองเช้าเรียนบาลี พอเรียนเสร็จ 10 โมงก็ไปช่วยทำครัว (แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2550)

หลังจากจบชั้นธรรมศึกษาเอก กลางคืนออกไปเรียนเพิ่มเติมนอกวัด ต่อมาเป็นโรคปวดหลัง สาเหตุมาจากการนั่งล้างชามหลายชั่วโมง เนื่องจากแม่ชีโรงครัวต้องล้างภาชนะ ทั้งจานชาม ช้อนส้อมทุกสำรับ ในปี 2530 จึงขออนุญาตหัวหน้าแม่ชีเปลี่ยนหน้าที่เป็นแม่ชีประจำศาลา แม่ชีมะลิคิดว่าการทำงานให้งานวัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งถือเป็น “บุญกิริยาวัตถุ”

ในบารมี 10[1] และการทำงานวัดได้บุญทุกอย่าง ไม่มีข้อเสีย แต่แม่ชีต้องมีความถนัดในงานที่จะทำ งานครัวเป็นงานเฉพาะ แม่ชีโรงครัวต้องรู้จักหุงข้าวและปรุงอาหาร ถ้าหุงข้าวไม่เป็นข้าวก็จะสุก ๆ ดิบ ๆ ถ้ามีฝีมือในการปอกผลไม้ก็ไปปอกผลไม้ แบ่งหน้าที่เป็นแผนก ๆ มีหน้าที่ผัดก็ผัด หน้าที่แกงจืดก็แกง ทอดก็ทอด ฝ่ายนั้นทำผักแกง ฝ่ายนี้ทำผักจิ้มน้ำพริก ส่วนทำน้ำพริกก็มีอีกแผนก ไม่ใช่ว่าใครจะทำก็ทำได้ เพราะปรุงรสผิดกัน งานครัวไม่ง่ายเหมือนงานศาลา ถ้าทำครัวไม่เป็นก็ย้ายไปทำงานแผนกศาลา เพราะเป็นงานง่าย ๆ เช่น ล้างจาน ล้างแก้ว ถูบ้าน (ศาลา) ไม่ต้องอาศัยฝีมือเสน่ห์ปลายจวัก เพียงแค่ล้าง ๆ เช็ด ๆ ถู ๆ ก็เสร็จ ก็ได้บุญในเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 บุญอันเกิดจากการขวนขวายเหมือนกัน

แม่ชีนิตยาเป็นแม่ชีประจำศาลา ซึ่งมีเวรสลับหมุนเวียนกันไป เช่น เปิดศาลาตอนเช้า 03.30 ทุกวัน ปิดศาลาบ่ายและเย็น อาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง มีหน้าที่ซักผ้าปูโต๊ะรองสำรับซึ่งแยกสี เมื่อพระฉันภัตตาหารเสร็จ เก็บสำรับอาหารเข้าในโรงครัวให้แม่ชีโรงครัวถ่ายอาหาร แล้วเอาผ้าปูรองสำรับอาหารเข้าเครื่องซักผ้าที่อยู่ด้านหน้าโรงครัว ปั่นให้แห้ง แล้วใช้ผ้าปูโต๊ะชุดใหม่ปู ผ้าชุดเก่าตากไว้ที่ราว หลังเพลถึงจะเปลี่ยนผ้าปูโต๊ะอีกครั้งหนึ่ง ซักผ้าวันละ 2 ครั้ง โดยไม่ต้องรีด ให้เหตุผลในการเลือกทำงานแผนกศาลาว่า “แม่ชีธรรมกายเก่ง มีบุญ เราภาวนายังไม่เห็นดวงธรรม จึงไม่

---

[1]บารมี 10 อย่าง ประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมะบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี ปัญญาบารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี

ใฝ่ฝันเป็นแม่ชีธรรมกาย ชอบทำงานศาลามากกว่าเพราะออกไปเรียนหนังสือข้างนอกได้ ไม่เหมือนแม่ชีธรรมกายต้องอยู่เวรประจำ ออกไปเรียนหนังสือข้างนอกไม่ได้”

จะเห็นได้ว่า แม่ชีสามารถเลือกหน้าที่ตามความถนัดและความสามารถ รวมทั้งยังขอเปลี่ยนหน้าที่ประจำได้ตามความเหมาะสมของสุขภาพ ดังที่ แม่ชีศรีสลับ แม่ชียุพิน เลือกเป็นแม่ชีโรงครัว ส่วนแม่ชีที่สุขภาพไม่ดี ก็อาจเลือกทำงานครัวที่ไม่หนักมาก เช่น แม่ชีวันเพ็ญ มีหน้าที่ปอกผลไม้ และทำน้ำปานะ เป็นต้น ส่วนแม่ชีที่สุขภาพไม่ดี ไม่ถนัดงานครัว แผนกผลไม้ และน้ำปานะ ก็เลือกหน้าที่เป็นแม่ชีศาลาได้ เนื่องจากงานครัวเป็นงานหนัก อาศัยฝีมือในการปรุงอาหาร และยังต้องมีเทคนิคการจัดเรียงอาหารอย่างสวยงามอีกด้วย เวลาทำแน่นอนต่างจากหน้าที่ศาลา ซึ่งเป็นงานเบากว่าทำครัว ไม่อาศัยฝีมือมากนัก แม่ชีมะลิจึงขอเปลี่ยนจากแม่ชีโรงครัวเป็นแม่ชีศาลาเพราะสุขภาพไม่ดี นอกจากนั้น ยังมีผู้ช่วยงานศาลา ทำให้แม่ชีศาลาสามารถออกไปศึกษาเล่าเรียนปริยัติสามัญนอกวัดได้ เช่น กรณีของแม่ชีนิตยาทำงานแผนกศาลา พร้อมกับเรียนมหาวิทยาลัยด้วย

แม่ชีต้องปฏิบัติธรรมควบคู่กันไปกับศึกษาปริยัติธรรม ทั้งสงฆ์และแม่ชีต้องศึกษาทั้งคันถะธุระและวิปัสสนาธุระ แต่แม่ชีศึกษาปฏิบัติธรรมพร้อมทั้งช่วยเหลือทำงานวัด คือ การทำครัวหรือศาลา โดยเลือกตามความถนัดของตนเอง และแจ้งให้หัวหน้าแม่ชีทราบ เพราะนโยบายโรงครัวเป็นนโยบายหลักทำรายได้ที่สำคัญของวัด ทำให้คนในวัดมีอาหารไม่ต้องออกบิณฑบาต ภายในพื้นที่วัดองค์กรสงฆ์ยังคงมีแบ่งงานตามเพศ (sex role) ไม่แตกต่างกับทางโลก แม้ผู้หญิงที่บวชแม่ชีก็ยังต้องเน้นบทบาทในครัวเช่นเดียวกันกับผู้หญิงทั่วไป วัดส่วนใหญ่ต้องการแรงงานแม่ชี ทั้งนี้เพราะไม่ต้องจ่ายค่าจ้างสูงเท่ากับฆราวาสที่เป็นคนงานวัด นอกจากนั้นยังป้องกันการทุจริตและฉ้อโกงเงินวัด เพราะอย่างน้อยแม่ชีก็รักษาศีลมากกว่าฆราวาส วัดต้องการแรงงานแม่ชีทำงานจำนวนมาก เป็นกฎของหัวหน้าแม่ชีโรงครัวว่า หากแม่ชีรูปใดไม่ช่วยงานวัด ก็จะต้องรับภาระค่าอาหารของใช้ส่วนตัวเอง แม่ชีที่ทำครัวหรือศาลาจะได้รับนิตยภัตรเดือนละ 500 บาท อาหาร ของใช้ในชีวิตประจำวันจากหัวหน้าแม่ชี เช่น แฟบ สบู่ เสื้อผ้า และปัจจัยจากวัดรวมทั้งผู้ที่มาทำบุญที่ศรัทธาเห็นใจว่า แม่ชีเป็นผู้เสียสละและอุทิศตนกับงานวัด

ตารางที่ 4.8

ตำแหน่ง สถานภาพภายในและนอกวัด

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งและสถานภาพในวัด						นอกวัด
	ธรรมกาย	ผู้บริหาร	โรงครัว	ศาลา	นักเรียน	อื่น ๆ	ผู้บริหาร
1. แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย	/						/
2. แม่ชีหวานใจ ชูกร	/						/
3. แม่ชียุพิน ดวงจันทร์		/					/
4. แม่ชีศรีสลับ อุปมัย		/					/
5. แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์				/			
6. แม่ชีนิตยา ปันเรือน				/	/		
7. แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด			/	/			
8. แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล			/	/	/		

สถานภาพของแม่ชี

สถานภาพของแม่ชีแตกต่างกันตามผลการปฏิบัติ การศึกษาทางโลกผสมผสานกับการศึกษาปริยัติธรรม หน้าที่ประจำเป็นไปตามความถนัดของบุคคล แม้ว่าแม่ชีโรงครัวและแม่ชีศาลาจะได้รับนิตยภัตรเท่ากันแต่หน้าที่และความสนใจในการศึกษาก็แตกต่างกัน กรณีของแม่ชีวันเพ็ญเป็นแม่ชีโรงครัวที่ทำครัวเพียงอย่างเดียว ส่วนแม่ชีแก้วสุภาสวมบทบาทเป็นทั้งแม่ชีโรงครัวและแม่ชีนักเรียนบาลีด้วย แม่ชีมะลิมีสถานภาพผสมผสานเป็นทั้งอาจารย์และแม่ชีศาลา ต่างจากแม่ชีนิตยาซึ่งเป็นแม่ชีศาลาเพียงอย่างเดียว

หลวงพ่อสดจัดองค์กรแบ่งประเภทของแม่ชีวัดปากน้ำตามหน้าที่ประจำในวัด ตั้งนิตยภัตรแม่ชีต่างกันอีกด้วย แบ่งเป็นแม่ชีธรรมกาย มีหน้าที่ภาวนา แม่ชีโรงครัว มีหน้าที่ทำครัว และแม่ชีศาลา มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในศาลาฉันภัตตาหาร นอกจากนั้น หลวงพ่อสดยังจัดที่พักของแม่ชีแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ ๆ แตกต่างกันแต่ละประเภท ปัจจุบันแม่ชีธรรมกายพักที่โรงงานทำวิชชาและตึกอนาลัย 2 ซึ่งอยู่ตรงข้ามโรงงานทำวิชชา แม่ชีโรงครัวพักที่ชั้นบนโรงครัว แม่ชีศาลา พักที่ตึกอนาลัย 1 รวมกับแม่ชีที่บวชชั่วคราวและผู้รักษาศีล 3-15 วัน

แม่ชีธรรมกายเป็นแม่ชีที่ได้ธรรมมะ ได้รับการยอมรับในองค์กรสูงกว่าแม่ชีทุกกลุ่ม มีบทบาทหลากหลาย หลวงพ่อยกย่องให้สถานภาพเทียบเท่าสงฆ์ มีสถานภาพสูงกว่าและมีความสำคัญมากกว่าแม่ชีกลุ่มอื่น และมีความสำคัญมากที่สุดในวัด ได้รับนิตยภัตรมากที่สุด แม่ชีรัมภา เป็นรองหัวหน้าธรรมกาย มีหน้าที่ควบคุมแม่ชีธรรมกายทั้งหมด จัดแบ่งเวรสมาธิ ได้รับนิตย

ภัตรจากวัดเดือนละ 3,500 บาท แม่ชีหวานใจ ชูกร เป็นแม่ชีธรรมกายอาวุโส ได้รับนิตยภัตรจากวัดเดือนละ 2,500 บาท สถานภาพของแม่ชีธรรมกายได้รับการยอมรับสูงสุด นอกจากจะรับนิตยภัตรมากกว่าแม่ชีประเภทอื่นแล้ว ยังมีผู้ถวายปัจจัยเพิ่มเติมอีกมาก สามารถนำปัจจัยไปช่วยเหลือสนับสนุนอื่น ๆ เช่น มีผู้ถวายปัจจัยแก่แม่ชีรัมภาเพื่อใช้สนับสนุนสาธารณกุศลกว่า 30 ล้านบาท ทั้งนี้ยังไม่นับปัจจัยในการสนับสนุนกิจการแม่ชีไทยที่วัดบวรนิเวศน์วิหาร ส่วนแม่ชีหวานใจมีผู้ศรัทธาบริจาคให้ทุนมูลนิธิอาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร ไม่นับปัจจัยที่บริจาคสนับสนุนในกิจกรรมอื่น ๆ อีก เช่น ศูนย์พระพุทธศาสนาสวนแก้ว การบริจาคทุนการศึกษา โรงพยาบาล ฯลฯ แม่ชีธรรมกายจึงมีอัตลักษณ์โดดเด่นกว่าแม่ชีกลุ่มอื่น ๆ

กฎของวัดปากน้ำแม่ชีต้องทำงานเป็นประโยชน์ต่อองค์กรวัด เนื่องจากแม่ชีโรงครัวและศาลาไม่สามารถปฏิบัติธรรมได้ดังแม่ชีธรรมกายและศึกษาธรรมหรือปริยัติสามัญดังเช่นแม่ชีผู้บริหาร แต่มีศรัทธาในการบวชจึงเลือกเป็นแม่ชีโรงครัวและแม่ชีศาลา ได้รับนิตยภัตร 500 บาทเท่ากัน ความลำเอียงหรืออคติของสังคมของสังคมไทยเชื่อว่าผู้หญิงมีความเหมาะสมกับบทบาทครัวและการดูแล การแบ่งบทบาทตามเพศในครอบครัวและวัดคล้ายคลึงกัน หลังบวชพระสงฆ์และแม่ชีจึงอยู่ในพื้นที่ต่างกัน พระสงฆ์ถูกจัดให้อยู่ในส่วนสาธารณะ (Public) แม่ชีอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว (Private) เป็นการแบ่งบทบาทตามเพศ บทบาทหน้าที่ของแม่ชีนำมาซึ่งสถานภาพ นิตยภัตร และที่พักอาศัย ที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน

ตารางที่ 4.9
หน้าที่ประจำ นิตยภัตร และ ที่พักอาศัย

ชื่อ	หน้าที่ประจำ	นิตยภัตรประจำ	ที่พักอาศัย			
			โรงงานทำวิชชา	อนาลัย 1	อนาลัย 2	โรงครัว
1. แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย	ภาวนา	3,500	/			
2. แม่ชีหวานใจ ชูกร	ภาวนา	2,500			/	
3. แม่ชียุพิน ดวงจันทร์	ผู้บริหาร	16,000		/		
4. แม่ชีศรีสลับ อุปมัย	ผู้บริหาร	16,000		/		
5. แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์	อาจารย์	100 บ/ชม.		/		
6. แม่ชีนิตยา ปันเรือน	ศาลา	500		/		
7. แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด	ทำครัว	500				/
8. แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล	ทำครัว	500				/

แม่ชีที่บวชส่วนใหญ่จะมีการศึกษาไม่สูงนัก มาจากสังคมเกษตร ซึ่งผู้หญิงถูกคาดหวังให้อยู่กับบ้าน ดูแลครอบครัว ผลจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว หลังบวชจึงเลือกหน้าที่ทำครัวและศาลา เป็นแม่ชีโรงครัวและแม่ชีศาลา แม่ชีวันเพ็ญ ทำครัวอย่างเดียว แม่ชีแก้วสุภาทำครัวและศึกษาบาลีไปด้วย แม่ชีมะลินอกจากจะเป็นแม่ชีศาลาแล้วก็ยังเป็นอาจารย์สอนธรรมศึกษาแม่ชีได้รับค่าสอนเป็นชั่วโมงอีกด้วย ต่างจากแม่ชีนิตยาซึ่งเป็นแม่ชีศาลาเพียงอย่างเดียว บทบาทของแม่ชีโรงครัวและศาลาเป็นเพียงผู้สนับสนุนความสำเร็จของทั้งสงฆ์และแม่ชีกลุ่มอื่น ๆ แม้ว่าจะทำด้วยความศรัทธา รับผิดชอบงานหนัก แต่ก็ได้รับผลประโยชน์น้อยที่สุด ได้รับนิตยภัตรจากวัด 500 บาท/เดือน สถานภาพของแม่ชีศาลาและโรงครัวจึงต่ำที่สุด และมีสถานภาพใกล้เคียงคนชายขอบมากที่สุด

แม่ชีศรีสลับและแม่ชียุพินเป็นแม่ชีผู้บริหาร ตำแหน่งผู้บริหารการศึกษา มีหน้าที่ทั้งสอนและดูแลความเป็นอยู่ของนักศึกษามหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย อ.ปักธงไชย จ.นครราชสีมา ทั้งสองรูปไม่ได้รับนิตยภัตรจากวัดปากน้ำ แต่ได้รับนิตยภัตรจากมหามกุฏราชวิทยาลัย 16,000 บาท/เดือน และมีผู้ถวายปัจจัยเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการศึกษา โดยบริจาคที่เว็บไซต์มหาปชาบดี (ปชาบดี, 2551)

นอกจากตำแหน่งและสถานภาพในวัดระหว่างแม่ชีธรรมกาย แม่ชีโรงครัวและศาลา และแม่ชีผู้บริหาร จะแตกต่างกันแล้ว แม่ชีธรรมกายและแม่ชีผู้บริหารยังมีบทบาททางด้านสาธารณชนอีกด้วย ต่างจากแม่ชีโรงครัวและศาลาที่ไม่มีบทบาทด้านสาธารณชน บทบาทหน้าที่ของแม่ชีแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน ทำให้เห็นว่า สถานภาพของแม่ชีมิได้ตายตัวแบบเป็นใดแบบเดียว หรือมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น (Stereotype) แม่ชีรูปเดียวอาจมีสถานภาพ มากกว่า 1 แบบ ดังนั้น ภายในพื้นที่วัดแห่งเดียวกันจึงมีทั้งแม่ชีปฏิบัติธรรม แม่ชีทำครัวและศาลาที่ศึกษาพร้อมกับช่วยเหลือทำงานวัดและแม่ชีผู้บริหารการศึกษา